

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ - ΠΑΡΑΡΤ. ΑΡΙΘ. Ι ΤΟΥ Η' ΤΟΜΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ

ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ
ΕΙΚΟΣΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1980

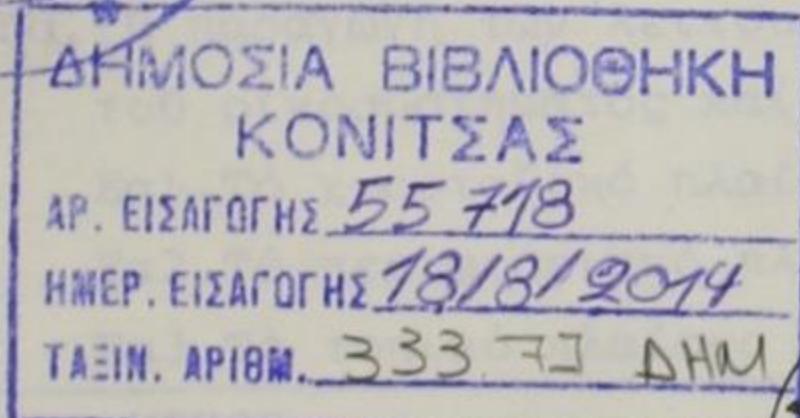

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ - ΠΑΡΑΡΤ. ΑΡΙΘ. Ι ΤΟΥ Η' ΤΟΜΟΥ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ
ΒΟΗΘΟΣ ΤΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ Α.Π.Θ.

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ
ΕΙΚΟΣΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Λωδ. αρ: 8957

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1980

Ευαγγελος Δημητριαδης
Επίκουρης Καθηγητής
1985
Ε. Η. Δημητριαδης

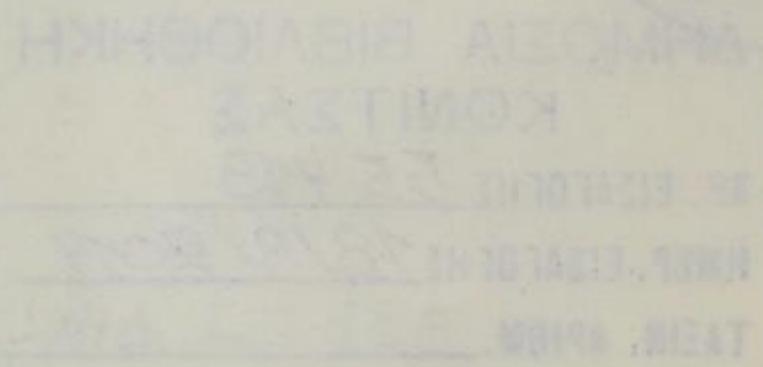
ΕΠΙΧΟΡΙΑ ΕΠΙΧΟΡΙΑ ΕΠΙΧΟΡΙΑ
ΣΗΜΟΣ ΣΗΜΙΚΤΟΥΟΝ ΔΗΓ ΑΡΙΣΤΗΝ ΙΣΧΙΟΜΕΤΡΗ
ΔΟΜΟΣ Η ΥΠΟ ΕΦΑ ΤΡΑΠΑΝ - ΚΩΝΙΚΑ ΓΓΥΓΑ ΔΙΝΗΣ

ΙΝΑΙΤΕΙΝΗ Λ ΖΩΛΙΚΗ
ΣΑΙΟΤΙΤΙΚΑ

ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ
- ΒΙΛΑ ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ ΖΕΡΜΟΝΙΟΝ

ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ
ΥΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ ΖΟΥΧ

ΗΡΑΚΛΗ ΗΡΑΚΛΗ ΗΡΑΚΛΗ

"Η ἔγκρισις διδακτορικῆς διατριβῆς ὑπό τῆς Πολυτεχνικῆς οχολῆς τοῦ
Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δέν ὑποδηλοῦ ἀποδοχήν τῶν
γνωμῶν τοῦ συγγραφέως".

(N. 5343/32, "Αρθρ. 202, παρ. 2)

Συνοπτικός πίνακας περιεχομένων	3
(Είσαγωγικό σημείωμα)	5
Συντομογράφιες	9
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	
A. ΠΡΟΛΟΓΟΣ	13
B. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	21
C. ΠΗΓΕΣ	55
D. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΗΠΕΙΡΟΥ	61
Δα. Ἀρχαία περίοδος (5ος αἰ. π.Χ.-333μ.Χ.)	61
Δα1. Ἀρχαία χρόνια (5ος αἰ. π.Χ.-167 π.Χ.)	61
Δα2. Ρωμαϊκά χρόνια (167 π.Χ.-333μ.Χ.)	72
Δβ. Μεσαιωνική περίοδος (4ος αἰ. μ.Χ.-1431μ.Χ.)	75
Δγ. Ὁθωμανική περίοδος (1431-1881 (1913))	81
Δγ1. Συνέχιση τῆς βυζαντινῆς δομῆς (1431-1600) - α' φάση .	81
Δγ2. Σταθεροποίηση τῆς Ὁθωμανικῆς κυριαρχίας (1600 - 1788) - β' φάση	84
Δγ3. Ἀπό τὸν Ἀλή-Πασά (1788-1822) ὡς τὴν ἀπελευθέρωση (1881-1913) - γ' φάση	91
Δδ. Νεώτερη περίοδος (1913-1928)	100
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	
E. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	109
Εα. Ἡ παραγωγή τῶν λειτουργιῶν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς σχέσης τοῦ οίκοσυστήματος καὶ τῆς κοινωνικῆς δομῆς	109
Εα1. Τό χωροταξικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης	109
Εα2. Τό περιφερειακό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης	152
Εα3. Τό τοπικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης	200
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ	
Εβ. Ἡ δομή τῶν λειτουργιῶν στούς 20 οίκισμούς μελέτης	255
Εγ. Χωρική όργάνωση καὶ ἔνταξη τῶν οίκισμῶν μελέτης στό οίκολογικό τους περιβάλλον	279
Εδ. Ἡ κοινωνική όργάνωση, ἡ χρήση τοῦ οίκισμοῦ καὶ ἡ ἀντίληψη τῶν κατοίκων γιά τὴ διάρθρωση τοῦ οίκισμοῦ	297
Εε. Γενικά συμπεράσματα	327
Εε1. Συμπεράσματα ἀπό τό τέταρτο κεφάλαιο	327

Εε2. Συμπεράσματα από τό δεύτερο μέρος	Σελίδα 339
Εε3. Συμπεράσματα από τό τρίτο μέρος	347
-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	357
-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	403
-SUMMARY	417
S.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ('Ανάλυση έρωτηματολογίων)	448
Π.Εα3. Τό τοπικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης	448
Π.Εδ. Ἡ κοινωνική όργάνωση, ἡ χρήση τοῦ οίκισμοῦ καὶ ἡ ἀντίληψη τῶν κατοίκων για τή διάρθρωση τοῦ οίκισμοῦ	463
Π.Εβ. ὅμαδα πιν.Τ(1-20): Χωρικές ἀποστάσεις κατά ¹⁸ ζεῦγος λειτουργιῶν πού διατυπώνονται σέ συνάρ- ¹⁹ τηση μέ τίς μεταβλητές (ai...yii) στούς 20 οί- ²⁰ κισμούς μελέτης	477
-ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ-ΧΑΡΤΩΝ	503
-ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ	510
-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ('Αναλυτικός πίνακας)	513
-ΧΑΡΤΕΣ -ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ	531

Άραιές έμφανται οι ιστορικές ένδεξεις που έχουμε γιά τό δίκτυο των άρχαιών μικρῶν όρεινῶν γεωργο-κτηνοτροφικῶν οίκισμῶν στήν "Ηπειρο", δπου οι κάτοικοι ζοῦσαν μέτό άρχεγονο σύστημα τῶν φυλῶν μέ σχετική αύτάρκεια ήταν άπομόνωση. Τό δίκτυο τῶν μικρῶν αύτῶν οίκισμῶν ήταν διαμορφωμένο προγενέστερα ἀπό τό δίκτυο τῶν μεγάλων άρχαιών ήπειρώτικων πόλεων, πού άρχιζει ούσιαστικά νά ύφεσταται ἀπό τήν έποχή τοῦ 'Αλέξανδρου τοῦ Α' (340 π.Χ.) ήταν γρήγορα πυκνώνει σέ διάταξη ήταν πληθυσμό ὡς τή βίαιη καταστροφή του, ἀπό τόν Αίμιλιο Παῦλο στά 167 π.Χ.

Σέ δλη τή μεσαιωνική πορεία, πολλές φορές ήτω ἀπό ἀπροσδιόριστες άκόμη ιστορικές συνθῆκες τό δίκτυο τῶν μικρῶν αύτῶν οίκισμῶν, μετασχηματισμένο πάντα κατάλληλα, ἀντιστέκεται ἀξιοθαύμαστα σέ ισχυρές ἀνακατατάξεις· (δημογραφικές, χωρικές, ξένες έπιθέσεις ήταν ἄλλες οίκολογικές καταστροφές) δπως μεταξύ 8ου-10ου αἰώνα ήταν 13ου-τέλος 14ου αἰώνα. Μέ τήν τουρκική κατάκτηση τῆς 'Ηπείρου (1431) τό δίκτυο τῶν μικρῶν οίκισμῶν ἀποκτᾶ σταδιακά ήποια σταθερότητα ήταν σέ δρισμένες περιοχές θαυμαστή ἀκμή.

Πολλοί οίκισμοί του ἀνασυγκροτημένοι ̄σως ἀπό τόν 12ο ή 13ο αἰ. ἀπό σύμπτυξη βλάχικων ποιμενικῶν πυρήνων (π.χ. Μοσχόπολη) γίνονται κεφαλοχώρια ήταν ἀκμάζουν στό έμποριο ήταν στά γράμματα ἄλλα ήταν πολλοί ἄλλοι καταστρέφονται ἀπό

έπιθεσεις Τουρκαλβανῶν ἐπιδρομέων καὶ οἱ κάτοικοί τους φεύγουν στάξένα ἢ σέ αλλούς γειτονικούς οίκισμούς. Πάντως κατά τή διαχρονική μελέτη τοῦ δικτύου τῶν μικρῶν ἡ-πειρώτικων οίκισμῶν, προβάλλει χαρακτηριστικά ἢ ἔντυπωσιακή δύναμη ἀντίστασής του πού τό ἀναζωγονεῖ καὶ ἡ δποία πηγάζει βασικά ἀπό τή ρωμαλέα κοινωνία τῶν οίκισμῶν του καὶ διαρκεῖ ὡς τήν προσάρτηση τῆς Ἡπείρου στό Ἑλληνικό Ηράτος (1913).

Κάτω ἀπό τίς ἴδιότυπες συνθήκες τοῦ βιομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ πού κυριαρχεῖ στόν Ἑλληνικό χῶρο, τό διαμέρισμα τῆς Ἡπείρου παραμένει ἔξω ἀπό τόν ἔνσυγχρονισμό, πού δρᾶ κυρίως κατά τόν ἄξονα Πάτρα - Ἀθήνα - Θεσ/νίκη, πιστά στήν παράδοση, ἐνῶ τό δίκτυο τῶν μικρῶν οίκισμῶν του συνέχεια φθίνει.

·Ο συντάκτης τῆς διατριβῆς πραγματοποιεῖ μιά πιό συστηματική προσέγγιση σέ 20 οίκισμούς τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας πού ἔγινε καὶ παλαιότερα ἀντικείμενο ἐπιστημονικῶν ἀναζητήσεών του, ἀποτέλεσμα ἔξαλλου καὶ τῆς συναισθηματικῆς του σύνδεσης μέ τήν παραμελημένη αύτή περιοχή τῆς χώρας μας.

Τό ἀντικείμενο προσεγγίζεται ἀπό τρεῖς κυρίως κατευθύνσεις.

- a. Μία κοινωνιολογική, πού ἀναφέρεται ἀπό τήν οἰκονομία ὡς τήν ἀνάλυση τῆς κοινωνικῆς δύμάδας τῶν κατοίκων τῶν οίκισμῶν, καὶ τῆς ἀντιλήψεως πού ἔχουν σχετικά μέ τή διάρθρωση τοῦ οίκισμοῦ τους.
- β. Μία οἰκολογική, πού διερευνᾶ τά χαρακτηριστικά τοῦ μικρο-μακρο-περιβάλλοντος τῶν οίκισμῶν καὶ τίς ἐπιπτώσεις τους στά φαινόμενα πού μελετοῦμε.
- γ. Μία λειτουργικο-χωρική, πού ἀποτελεῖ καὶ τελικό σκοπό τῆς διατριβῆς. Οἱ κατευθύνσεις α καὶ γ ἀντιμετωπίζονται διαχρονικά καὶ συγχρονικά.

Κεντρικές κατευθυντήριες θέσεις πού διαφαίνονται σταθερές στήν ὑποδομή αύτῆς τῆς μελέτης, ἡ δποία χρησιμοποιεῖ για τήν ἀνάλυση τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ χώρου ἔννοιες ἀ-

πό τήν ίστορινή ύλιστινή ἐπιστημολογία, ἀλλά καὶ τή θεωρία τῆς Πολεοδομίας (Πολεολογία) εἶναι οἱ ἔξι:

- a. Τά σημερινά χαρακτηριστικά τῶν οἰκισμῶν μελέτης ἀπορρέουν ἀπό μία ίστορική διαδικασία καὶ συνδέονται μὲ τό "περιφερειακό" καὶ "χωροταξικό" πλαίσιο τῶν οἰκισμῶν.
- β. Ἡ χωρική ὁργάνωση τῶν οἰκισμῶν, προκύπτει ἀπό τήν ἄρθρωση τῆς ιοινωνίας (ιοινωνική δομή) μὲ τό γεωγραφικό χῶρο.
- γ. Τό πέρασμα ἀπό τήν ιοινωνία στό γεωγραφικό χῶρο πραγματοποιεῖται μέσο τῶν πολεοδομικῶν λειτουργιῶν (δηλαδή τῶν χρήσεων τοῦ χώρου) πού παράγονται ἀπό τή σχέση τῆς ιοινωνίας μὲ τό οἰκολογικό της περιβάλλον.

· Ιδιαίτερα στό σημεῖο αύτό ἀναπτύσσεται καὶ ἡ κύρια προβληματική τῆς διατριβῆς πού ἀφορᾶ τή θεωρητική καὶ μονογραφική κατάδειξη ὅτι ἡ τοπολογική δομή [Τ] πού ἀναφέρεται στά κέντρα τῶν 20 οἰκισμῶν μελέτης, προκύπτει ἀπό τή "στατική λειτουργική δομή" [Λα] τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν (δηλαδή τῶν χρήσεων πρίν πραγματοποιηθοῦν στό γεωγραφικό χῶρο), πού θεωρεῖται προϊόν τῆς ιοινωνικῆς δομῆς.

Θεωρῶ ύποχρέωσή μου νά εύχαριστήσω καὶ ἀπό τή θέση αύτή γιά τή συμβολή τους στά συγκεκριμένα σημεῖα πού ἀναφέρονται, τούς ἔξι: τόν καθηγητή γυμνασίου κ. Στέφ. Στεφανίδη καὶ τόν κ. Σ. Παπαζήνο ἀπό τή Μόλιστα Κόνιτσας, πού βοήθησαν κατά τήν ἐπιτόπια ἔρευνα στή συλλογή τοῦ ἀπαραιτητού ύλικοῦ ύποδομῆς γιά τή διατριβή· τούς προέδρους τῶν 12 ιοινοτήτων πού ἔστειλαν συμπληρωμένα ἔρωτηματολόγια στήν ἔδρα Β' Πολεοδομίας· τόν καθηγητή τῆς Β' "Εδρας 'Ανώτερων Μαθηματικῶν τῆς Π.Σ.Α.Π.Θ. 'Ηλ. Φλυτζάνη γιά τίς ύποδείξεις του σχετικά μὲ τή διατύπωση τῆς δεύτερης προτεινόμενης μεθόδου ύπολογισμοῦ (δυναμική μέθοδος) κατά τή στατιστική διερεύνηση τῶν χωρικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν γιά τήν ἀπόδειξη τῆς βασικῆς σχέσης [Λα]→[Τ].

Τόν διμότιμο καθηγητή τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. κ. Α.Γ. Τσοπανάκη, γιά τίς ύποδείξεις του, σχετικά μέ τό ύποκεφ.

Δ. γιά τό ίστορικό πλαίσιο τῆς 'Ηπείρου· τήν διδάκτορα φι-

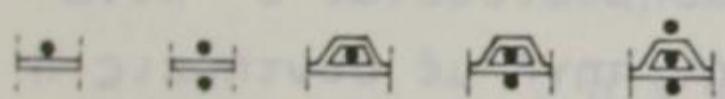
λολογίας κ. Κ. Μπόνλουντ-Λαγόπούλου για τήν έπιμελειά τῆς μετάφρασης και διατυλογράφησης τοῦ ἄγγλικοῦ κειμένου τῆς περιλήψεως· τούς φιλολόγους κ. Β. Φόρη και κ. Ν. Χατζῆ-Δημητριάδου γιά τή γλωσσική έπεξεργασία τῶν κειμένων. Ιδιαιτέρως τόν καθηγητή τῆς ἔδρας Β' Πολεοδομίας τῆς Π.Σ.Α.Π.Θ. κ. Α.-Φ. Λαγόπουλο, γιά τό θερμότατο και πολύπλευρο ἐνδιαφέρον, τίς έπιστημολογικές ύποδείξεις καθ' ὅλη τή διάρκεια ἐκπονήσεως τῆς διατριβῆς και τήν εύνοϊκή εἰσήγηση γιά τήν ἔγκριση τῆς διατριβῆς ἀπό τή Σχολή, τό Νοέμβριο τοῦ 1979. Τέλος ὁφείλω εύχαριστίες και στήν Πολυτεχνική Σχολή τοῦ Α.Π.Θ. τόσο γιά τήν ἔγκριση ὅσο και τήν ἀπόφαση νά δημοσιευτεῖ ἡ διατριβή αύτή ὡς παράρτημα τῆς έπιστημονικῆς ἐπετηρίδας τῆς Σχολῆς.

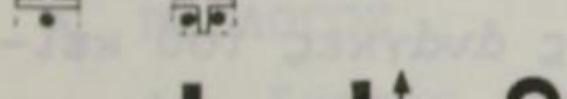
 Συντομογραφίες

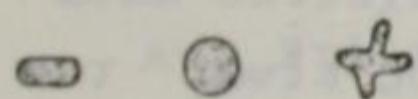
- [Κ] Συνολική κοινωνική δομή ή κοινωνία
 [ΚΔ] Κοινωνική δομή
 [Κα], [Κσ] Άντικειμενική κοινωνική δομή, σημειολογική κοινωνική δομή
 (Ο.Π.) Οικολογικό περιβάλλον
 (λν) Πολεολογικές λειτουργίες
 [Λα], [Λσ] Στατική λειτουργική δομή, Σημειολογική δομή
 [Τ] Στατική λειτουργικο-χωρική ή τοπολογική δομή
 (Τ.Π.) Τρόπος παραγωγῆς
 (Τ.Δ.Ε) Τεχνική διαίρεση έργασίας
 (Κ.Δ.Ε.) Κοινωνική διαίρεση έργασίας
 [Χ] Λειτουργικός χώρος

: Διάφορες μορφές χωρικής συγκέντρωσης πολεολογικῶν λειτουργιῶν και ὀδικοῦ δικτύου

: Διάφορες μορφές χωρικής μορφῆς κέντρου οίκισμοῦ

: Διάφορες μορφές χωρικής μορφῆς οίκισμοῦ

-(κωδ.άριθμ.) Κωδικός αριθμός

-Π.ΕΒ.δμ.χαρτ.Κ.(1-20): Κατόψεις κέντρων 20 οίκισμῶν μελέτης κλ.1:500 σ.531.

-Π.ΕΒ.δμ.διαγραμ.Χ.Τ.(1-20): Χωρικο-τοπολογικά διαγράμματα 20 οίκισμῶν μελέτης σ.555.

-Π.ΕΒ.δμ.πιν.Τ.(1-20): Χωρικές ἀποστάσεις κατά ζεῦγος λειτουργιῶν πού διατυπώνονται σὲ συνάρτηση μὲ τίς μεταβλητές (αι... γιι) στούς 20 οίκισμούς μελέτης σ. 477.

-Π.Εδ.δμ.χαρτ.Τ.(1-20): Συσχέτιση σὲ τοπογραφικούς χάρτες τῆς χωρικῆς μορφῆς και θέσης τοῦ κέντρου και τῆς χωρικῆς θέσης τῶν συνοικιῶν σ.579.

-Π.Εδ1, Π.Εδ2, Π.Εα3232, Π.Εα321: Παραπομπές από τό παράρτημα S (σ.448)

-(βλ. περισσότερα): βλέπε περισσότερα

-Α1,Α2, Γ1, Γ2, Κ1, Κ2:

Α₁: "Αντρας σέ οίνισμό μέ μικρό χωρινό μέγεθος

Γ1: Γυναίνα " " " "

Κ1: Κάτοικος " " " "

Α2: "Αντρας σέ οίνισμό μέ μεγάλο χωρινό μέγεθος

Γ2: Γυναίνα " " " "

Κ2: Κάτοικος " " " "

- πίνακας χωρίς άστερίσκο: πίνακας τοῦ συγγραφέα

- πίνακας μέ ἔνα(*) άστερίσκο: 'Αναδημοσιεύεται ὁ πίνακας ἔχει ἀπό τὴν πηγή

- πίνακας μέ δύο(**) άστερίσκους: 'Αναδημοσιεύεται ὁ πίνακας ἀπό τὴν πηγή μέ συντήμεις ἢ ἄλλαγές (στή γλῶσσα, στό σχῆμα κτλ.). ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες τοῦ κειμένου

- "Οταν ὁ ἀριθμός τῆς σελίδας τοῦ πίνακα στό σχετικό κατάλογο, περιβάλλεται μέ πλαίσιο [ ] τότε αὐτὸς εἶναι τοποθετημένος στό τέλος μετά τίς φωτογραφίες (σ. 617).

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Α. προλογος
β. Σκοπός της μελέτης

Τό αυτό έλικτυφ την πλειάν δουλεύει προσεκτικά και
οβληθείν στήν Εποχή τού διαδέστην διάφορη περιοχας ήν-
τόνων τώσα για το ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Α. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αα. Σκοπός της μελέτης

Αβ. Αντικείμενο της μελέτης και ικριτήρια έπιλογης του

Αγ. Στόχος της μελέτης

Β. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βα. Μεθοδολογία και δργάνωση μελέτης

Ββ. Θεωρητική άνάλυση της κοινωνικής δομής

Βγ. Θεωρητική άνάλυση τού συσχετισμού κοινωνίας και
χώρου

Γ. ΠΗΓΕΣ

Γα. Χάρτες - Έρωτηματολόγια

Δ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΗΠΕΙΡΟΥ

Δα. Αρχαία περίοδος (5ος αι. π.Χ- 333 μ.Χ.)

Δβ. Μεσαιωνική περίοδος (4ος αι. μ.Χ.- 1431 μ.Χ.)

Δγ. Οθωμανική περίοδος (1431-1881 (1913))

Δδ. Νεώτερη περίοδος (1913-1928)

ενδιαφέρονται για την απόδοση των πολιτικών τους στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα δεν είναι μόνο η Ελλάδα που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πόλεμους στην Ευρώπη, αλλά και οι ΗΠΑ που αποτελούν την άλλη μεγάλη δύναμη στην περιοχή.

Επομένως, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι η Ελλάδα θα μείνει στην πορεία της από την παραπάνομη παραγωγή πετρελαίου, η οποία θα συνεχίσει να αποδειχθεί σημαντική για την οικονομία της.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

A. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αα. Σκοπός τῆς μελέτης

Τό πυκνό δίκτυο τῶν μικρῶν όρεινῶν προβιομηχανιῶν οίνισμῶν στήν "Ηπειρο πού διασώζεται άκόμη προκαλεῖ έντύπωση τόσο για τή συνεχή διαχρονική του παρουσία κάτω από δύσκολες γενινότερες κοινωνικο-οικονομικές καί οίκολογικές συνθήκες, δσο καί γιά τήν ίνανότητά του νά άντιστέκεται κάτω από έξαιρετικά δύσκολες συνθήκες ίστορικοῦ πλαισίου.

Είδινότερη μελέτη γίνεται σέ εἶνοσι (20) οίνισμούς τῆς έπαρχίας Κόνιτσας (Α.πίν.1. χάρτης N. Ιωαννίνων). Συνοπτικά οι σκοποί τῆς μελέτης καθορίζονται ως ἐξῆς:

α. Θεώρηση τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δομῆς στούς εἶνοσι όρεινούς προβιομηχανικούς γεωργοκτηνοτραφικούς οίνισμούς στό συγκεκριμένο οίκολογικό της περιβάλλον σέ συνάρτηση μέ τό ίστορικό πλαίσιο τῆς εύρυτερης περιοχῆς.(Δ.πίν.1 χάρτης N. Ιωαννίνων (1895)).

β. Διερεύνηση τῆς παραγωγῆς καί χωροθέτησης τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν, δπου ἡ παραγωγή αύτή θεωρεῖται ως τό άποτέλεσμα τῆς σχέσης τῆς κοινωνικῆς δομῆς καί τοῦ οίκολογικοῦ της περιβάλλοντος.

γ. Ἐφαρμογή τῶν θεωρητικῶν θέσεων τῆς Πολεολογίας σχετικά μὲν τῇ διατύπωσῃ καί τό συσχετισμό τῆς στατικῆς λειτουργικῆς δομῆς [Λα] καί τῆς στατικῆς λειτουργικο-χωρικῆς τοπολογικῆς δομῆς [Τ] τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν στά κέντρα τῶν οίκισμάν μελέτης.

δ. Διερεύνηση τῶν παραγόντων πού ἐπηρεάζουν τή χωρική όργάνωση τοῦ οίκισμοῦ.

ε. Διερεύνηση, σέ μικροῦ μεγέθους προβιομηχανικούς οίκισμούς, τῆς κοινωνικῆς όργάνωσης, τῆς χρήσης τοῦ οίκισμοῦ καί τῆς ἀντίληψης τῶν κατοίκων γιά τή διάρθρωσή του.

ζ. Διασύνδεση τῆς Πολεολογίας μέ συγγενεῖς ἐπιστημονικούς αλάδους μέσο τῆς ἐφαρμοσμένης ἔρευνας.

ΑΒ. Ἀντικείμενο τῆς μελέτης καί κριτήρια ἐπιλογῆς του

‘Ἀντικείμενο τῆς μελέτης αὐτῆς ἀποτέλεσαν 20 μικροί οίκισμοί τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας τῆς Ἡπείρου μέ εἰδικότερα χαρακτηριστικά πού φαίνονται στόν Εα3πίν.1 καί (Π.Εδ.όμάδα χαρτῶν Τ. (1...20)).

Οἱ οίκισμοί αύτοί σύμφωνα μέ τό μέγεθός τους κατατάσσονται σήμερα κατά οίκολογική ιεράρχηση¹ στούς "γεωργικούς οίκισμούς" καί είδικότερα στήν κατηγορία μικρό χωριό (25-500 κάτ. περίπου).

Σύμφωνα μέ τήν ιεράρχηση πού ἀναφέραμε παραπάνω, τό μικρό χωριό εἶναι ἔνα στοιχειώδες κέντρο ὑπηρεσιῶν πού δημιουργεῖται συχνά στίς θέσεις συναντήσεως δύο ὀδικῶν ἀρτηριῶν. Περιλαμβάνει στοιχειώδεις πολεολογικές λειτουργίες πού γιά τήν ‘Ελλάδα εἶναι ἐμπορικό κατάστημα (παντοπωλεῖο), κοινοτικό κατάστημα, καφενεῖο, ἐκκλησία καί ἔσως σχολεῖο. Κριτήρια ἐπιλογῆς αύτοῦ τοῦ ἀντικειμένου ἀποτέλεσαν τά ἐξῆς:

α. Τό ἐνταῖο διαχρονικά πολιτιστικό καί ιστορικό

πλαίσιο τῆς περιοχῆς, πού εἶναι γνωστή ως τά "Μαστοροχώρια τῆς Κόνιτσας"².

β. Οἱ οίκισμοὶ μελέτης παρουσιάζουν συγχρονικά κοινά οίκονομικά, κοινωνικά, δημογραφικά καὶ λοιπά προβλήματα, ἕτσι ώστε νά άποτελοῦν ἔνα σύνολο πού μπορεῖ νά διερευνηθεῖ γενικότερα.

γ. Ἡ περιοχή τῶν οίκισμῶν εἶναι ἔξω ἀπό πόλους καὶ ἄξονες ἀνάπτυξης καὶ ἔχει ἐπηρεαστεῖ περιφερειακά ἀπό τό εύρυτερο κεφαλαιοκρατικό σύστημα τῆς χώρας, ἕτσι ώστε νά άποτελεῖ τελικά ἔνα μοντέλο "παραδοσιακότητας" τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς κοινωνικής δομῆς.

δ. Οἱ οίκισμοὶ αύτοὶ παρουσιάζουν μικρό ἀριθμό πολεολογικῶν λειτουργιῶν, ἀπλῶν ποσοτικά καὶ ποιοτικά, πού συγκεντρώνονται κυρίως στήν κεντρική πλατείᾳ ἡ Μεσοχώρι, ἕτσι ώστε νά μποροῦν νά διερευνηθοῦν οἱ σχέσεις τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν στά πλαίσια μιᾶς προσωπικῆς ἔρευνας, χωρίς τή χρήση ὑπολογιστικῶν μηχανῶν (Π.ΕΒ.όμαδα χαρτῶν Κ. (1...20) σ.531).

ε. Ἐνῶ ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία γιά πολλά ἐνδιαφέροντα θέματα τῆς Ἡπείρου, λείπουν σχεδόν τελείως πολεοδομικές θεωρήσεις γιά τούς οίκισμούς της. Στό είδικό αύτό βιβλιογραφικό κενό, καθώς καὶ στήν ἀνεπαρκή ἀκόμη ἐλληνική ιστορική Πολεολογία³ είδικότερα, συμβάλλει μέ τήν παρουσία της ἡ ἔργασία αύτή.

Αγ. Στόχος τῆς μελέτης

Ἡ μελέτη αύτή, πού κατατάσσεται στή λειτουργική Πολεολογία, ἀποβλέπει στήν ἀνάπτυξη σειρᾶς στόχων, πού θά ἀναλυθοῦν διεξοδικότερα πιό κάτω.

α. Μεθοδολογική συσχέτιση τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῆς περιοχῆς μελέτης μέ τό ιστορικό πλαίσιό της μέσο τοῦ τρόπου παραγωγῆς.

‘Η κοινωνική δομή [Κ] θεωρεῖται ὅτι ὀρίζεται ἀπό τίς παραγωγικές δυνάμεις καί σχέσεις, καί εἰδικότερα ἀπό τὴν τεχνική καί κοινωνική διαίρεση ἐργασίας, πού ἔξαρτῶνται ἀμεσα ἀπό τὸν τρόπο παραγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ. ‘Η κοινωνική δομή ὡς ἐπιχειρησιακή ἔννοια μπορεῖ νά συνδεθεῖ μέ τὴν ιστορική διαδικασία τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ πού μελετοῦμε.

β. Διερεύνηση τῆς παραγωγῆς καί χωροθέτησης τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν σέ καθορισμένο οίκολογικό περιβάλλον.

‘Η κοινωνική δομή τῆς συγκεκριμένης κοινωνικῆς ὁμάδας τῶν οίκισμῶν μελέτης σέ συσχετισμό μέ τό δυσπρόσιτο οίκολογικό της περιβάλλον διατηρεῖ πολεολογικές λειτουργίες μέ ἐντονα στοιχεῖα παραδοσιακότητας, καθώς καί ἄλλες μέ ἐντονα στοιχεῖα ἀλλαγῆς. Οἱ πρῶτες συσχετίζονται μέ προγούμενο τρόπο ζωῆς (ἐνδεχομένως καί παραγωγῆς), ἐνῷ οἱ ἄλλες συσχετίζονται μέ τὴν εύρυτερη ἐλληνική σύγχρονη κεφαλαιοκρατική δομή. ‘Η ἀνάλυση καί ἡ μελέτη τῶν "τοπικῶν" πολεολογικῶν λειτουργιῶν, καθώς καί ἡ συσχέτισή τους μέ τίς σύγχρονες "κεντρικές" πολεολογικές λειτουργίες, εἶναι σημαντικός στόχος ἐργασίας.

γ. Μεθοδολογία συσχετισμοῦ τῆς στατικῆς λειτουργικῆς δομῆς [Λα] καί τῆς στατικῆς λειτουργικο-χωρικῆς ἢ τοπολογικῆς δομῆς [Τ] τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν στό συγκεκριμένο πολεοδομικό χῶρο τοῦ κέντρου τῶν οίκισμῶν μελέτης. ‘Η κοινωνική

δομή ὡς ἔννοια βάσης ἀρθρώνεται μέ τό χῶρο πού θεωρεῖται κοινωνικό προϊόν μέσο τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν. Οἱ πολεολογικές αὐτές λειτουργίες ἔχουν καθορισμένες σχέσεις μεταξύ τους, δηλαδὴ μιά δομή [Λα] πού ἐξαρτᾶται ἀπό τόν τρόπο παραγωγῆς. Οἱ λειτουργικές αὐτές σχέσεις (σύμπλέγματα λειτουργιῶν) προβάλλονται στό γεωγραφικό χῶρο κάτω ἀπό τὴν ἐπίδραση τοῦ ὁδικοῦ δικτύου καὶ τοῦ ἑδάφους, πού τότε ἀποκτᾶ λειτουργικότητα, γι' αὐτό ὄνομάζεται "λειτουργικός χῶρος [χ]". Αὐτός ὁ χῶρος δίνει μιά τοπολογική δομή [Τ]. Ἡ συγκεκριμένη μεθοδολογία μέ τὴν ὅποια ἐπιτυχάνεται ὁ συσχετισμός τῶν δομῶν [Λα] καὶ [Τ] παρουσιάζεται στό πλαίσιο αὐτῆς τῆς μελέτης.

δ. Διερεύνηση τῶν χωρικῶν σχέσεων συγγένειας τῶν λειτουργιῶν μέ σκοπό τή συμβολή στὴν ἔρευνα τῶν νόμων χωροθέτησής τους.

Γιά τή διατύπωση τῆς στατικῆς λειτουργικο-χωρικῆς δομῆς [Τ] χρησιμοποιήσαμε μητρῶο ταξινόμησης καὶ στατιστικῆς διερεύνησης τῶν χωρικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν, ἀπό ὅπου προέκυψαν τά μοντέλα τῶν σχέσεων αὐτῶν (ΕΒ.π(ν.7_{1,2}). Μέ τά μοντέλα αύτά προσεγγίζουμε καὶ τίς σχέσεις συγγένειας τῶν λειτουργιῶν κατά τίς γενικότερες κατηγορίες τους, συμβάλλοντας ἔτσι στή διερεύνηση τῶν νόμων τῆς χωροθέτησής τους.

ε. Ανάλυση τῶν χωρικῶν παραγόντων πού κατευθύνουν τήν δργάνωση τῶν οἰκισμῶν μελέτης στό συγκεκριμένο οἰκολογικό τους περιβάλλον.

"Αν διερευνήσουμε στατιστικά στούς συγκεκριμένους οἰκισμούς τίς σχέσεις μεταξύ δρισμένων μεταβλητῶν (π.χ. συγκέντρωση πολεολογικῶν λει-

τουργιῶν, ὀδικό δίκτυο, χωρικό σχῆμα κέντρου καὶ οἰκισμοῦ) καὶ τούς οἰκολογικούς παράγοντες (π.χ. τοπογραφία, ύδατινοι ἄξονες, προσανατολισμός κτλ.), προκύπτουν συγκεκριμένα συμπεράσματα πού συμβάλλουν στή γνώση τῆς χωρικῆς όργάνωσης τῶν οἰκισμῶν τῆς Ἡπείρου ἀλλά καὶ γενικότερα τῶν ἐλληνικῶν οἰκισμῶν.

S. Διερεύνηση τῆς κοινωνικῆς όργάνωσης, τῆς χρήσης τοῦ οἰκισμοῦ καὶ τῆς ἀντίληψης τῶν κατοίκων σχετικά μέ τή διάρθρωση τοῦ οἰκισμοῦ. Μέ βάση ἐπιτόπια ἐρευνα, μέ ἐρωτηματολόγια καὶ μέ τή βοήθεια τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς σημειωτικῆς Πολεολογίας πού εἶναι ὁ δεύτερος κύριος αλάδος τῆς Πολεολογίας, ἀναλύσαμε καὶ ἐρμηνεύσαμε τήν κοινωνία καθώς καὶ τή συσχέτιση μέ τό χῶρο της. Ἐπίσης διαπιστώσαμε καὶ ἐρμηνεύσαμε τίς ἀντιλήψεις τῶν κατοίκων σέ δ, τι ἀφορᾶ τίς ἔννοιες τῆς συνοικίας, γειτονιᾶς κτλ.

Τελικός στόχος μας ήταν ὁ ἐντοπισμός τῆς διαδικασίας ἐκσυγχρονισμοῦ ἐνός παραδοσιακοῦ χώρου.

J. Διασύνδεση τῆς Πολεολογίας μέ συγγενεῖς ἐπιστημονικούς αλάδους⁴ μέσο τῆς ἐφαρμοσμένης ἐρευνας:

J1. Μέ τή χωρολογία, τῆς διποίας τό ἀντικείμενο εἶναι ἡ μελέτη τοῦ φυσικοῦ χώρου μιᾶς περιφέρειας. Ἡ συσχέτιση προκύπτει ἀπό τήν ἐπιλογή τοῦ θέματος μελέτης πού ἀναφέρεται στήν κατανόηση τοῦ φαινομένου "ἡπειρώτικος οἰκισμός", ἐνταγμένου στή συγκεκριμένη περιφέρειά του.

J2. Μέ τήν Ἀστική κοινωνιολογία (urban socio-

logy), πού άσχολεῖται μέ τά κοινωνιολογικά φαινόμενα τά δποῖα ἔχουν σχέση μέ τήν πόλη. Ἡ συσχέτιση προκύπτει ἀπό τήν κοινωνική καί σημειωτική ἐρευνα πού γίνεται στήν κοινωνική δημάρκα τῶν οίκισμῶν γιά τή διαπίστωση τόσο τῶν σχέσεων μεταξύ τους δσο καί τῆς ἀντίληψης πού ἔχουν ως πρός τήν κοινωνική ὄργανωση τοῦ χώρου.

J3. Μέ τήν Ἀστική γεωγραφία (urban geography), πού ἀποτελεῖ ἐμπειρική σύνθεση τῆς κοινωνιολογίας, τῆς ἀστικῆς οίκονομολογίας, τῆς λειτουργικῆς Πολεολογίας καί τῆς δημογραφίας, πού εἶναι ηλάδος τῆς ἀνθρώπινης οίκολογίας.

Ἡ συσχέτιση προκύπτει ἀπό τή μελέτη πού γίνεται στούς 20 οίκισμούς γιά τίς μορφές ὄργανώσεως (κοινωνικο-επαγγελματικές, οίκονομικές, δημογραφικές, μορφώσεως κτλ.), τίς ροές ἀτόμων (μεταξύ λειτουργιῶν τοῦ οίκισμοῦ καί τή μετακινητικότητα τῶν κατοίκων (μέσα καί ἔξω ἀπό τόν οίκισμό), ἡ δημόσια ἐπηρεάζει τίς σχέσεις μεταξύ ὄργανώσεων καί ροῶν.

J4. Μέ τήν Οίκολογία, πού δρίζεται ως ἡ ἐπιστήμη πού μελετᾶ τή σχέση τῶν ὄργανισμῶν ἢ τῶν δημάρκων τῶν ὄργανισμῶν μέ τό περιβάλλον τους εἶτε τή δομή καί τή λειτουργία τῶν συστημάτων τῆς φύσεως.

J41. Ἡ σχέση προκύπτει, γιατί στή μελέτη αναφέρεται συσχετισμός μεταξύ τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῶν οίκισμῶν μελέτης καί τοῦ βιοτικοῦ καί ἀβιοτικοῦ περιβάλλοντός τους.

J42. Ἐπίσης γίνεται ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρώπινου πληθυσμοῦ τόσο γενικότερα δσο καί εἰδικότερα γιά τήν περιοχή μελέτης (Δημογραφία).

J43. Κυρίως άπό τήν προσπάθεια πού γίνεται γιά τή συσχέτιση τῶν γενικῶν αλιματολογικῶν καί ἐδαφολογικῶν συνθηκῶν καί τῶν χωρικῶν στοιχείων τοῦ κάθε οίκισμοῦ, άπό δπου προκύπτει καί ἡ χωρική του όργάνωση καί ενταξη στό οίκολογικό περιβάλλον.

J5. Μέ τήν Κυκλοφοριολογία, πού άσχολεῖται μέ τή μελέτη τῶν ὁδικῶν δικτύων κυκλοφορίας άτόμων καί άγαθῶν.

Ακριβῶς ἡ προσπάθεια πού έπιχειρεῖται γιά τή διερεύνηση τῆς ἀλληλοεπιρροῆς μεταξύ ὁδικοῦ δικτύου καί συγκεντρώσεως πολεολογικῶν λειτουργιῶν ἡ ἀκόμη καί τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ὁδικοῦ δικτύου στή χωρική μορφή τόσο τοῦ κέντρου δόσο καί τοῦ οίκισμοῦ μπορεῖ νά συμβάλει στή γνώση τῶν βαθύτερων μηχανισμῶν παραγωγῆς καί χωροθέτησης τῶν λειτουργιῶν σέ σχέση μέ τό δίκτυο κυκλοφορίας. Αύτό ἀποτελεῖ βασικά συμβολή στήν ίστορία τοῦ αλάδου τῶν ἀστικῶν δικτύων στήν 'Ελλάδα, πού ὁ ρόλος τους γιά τή σύγχρονη πόλη εἶναι γνωστός.

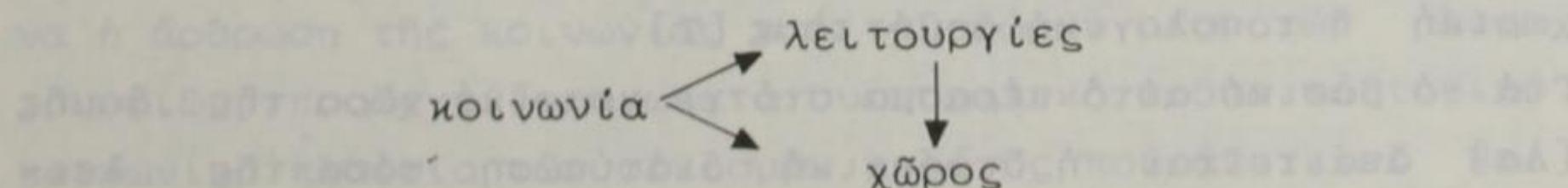
A.πίν.1

περί της θεοφυσικής στοιχείας και της περιβολής της από την ουρανική ένωση. Το μέρος της θεοφυσικής στοιχείας που περιβάλλεται από την ουρανική ένωση είναι το περιβολικό της στοιχεία, το οποίο περιβάλλεται από την ουρανική ένωση. Το περιβολικό της στοιχείας περιβάλλεται από την ουρανική ένωση.

Βα. Μεθοδολογία και όργάνωση μελέτης
Βαλ. Γενικό διάγραμμα μελέτης

· Η μελέτη πού άκολουθεῖ άρθρώνεται πάνω σέ δύο βασικούς αξονες άναλυσης¹, έπειδή τό άναλυόμενο σύστημα είναι χρονικό και σχετίζεται μέ τη μεταβλητή "Ιστορικός χρόνος".

• Ο δριζόντιος συγχρονινός αἴξονας άναφέρεται στήν ύφισταμενη σήμερα κατάσταση του συστήματος "δρεινός οίκισμός στήν Κόνιτσα της Ηπείρου" μέσα στό κεφαλαιοκατικό σύστημα της χώρας μας. Οι βασικές διμάδες σχέσεων, στίς δποτες άναλύεται τό σύστημα κατά τό συγχρονινό αἴξονα άναφέρονται στήν κοινωνία, τίς λειτουργίες καί τό χώρο του, καί άρθρώνονται κατά τή θεμελειώδη σχέση:

"Ετσι, τό κεφ.Ε, πού άναφέρεται στήν περίοδο μελέτης (1974) περιλαμβάνει δύο μέρη. Στό πρώτο μέρος Εα (Δεύτερο μέρος στά

γενικά περιεχόμενα) παρουσιάζονται τά οίκολογικά, παραγωγικά, κοινωνικά καί λειτουργικο-χωρικά χαρακτηριστικά τοῦ άναλυόμενου κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ καί ἐπιχειρεῖται συμπερασματικά ἢ σύρθρωση κοινωνίας καί χώρου μέσο τῶν λειτουργιῶν.

Γιά νά τό πετύχουμε αύτό μεθοδολογικά χρησιμοποιοῦμε ἐπιχειρησιακά τήν κοινωνική δομή, πού, ἐνταγμένη μέσα στό ἀντίστοιχο οίκολογικό της περιβάλλον, συντελεῖ στήν παραγγή τῶν δεδομένων λειτουργιῶν της. Γιά νά ἀξιολογήσουμε πληρέστερα τό ὑπό διερεύνηση σύστημα "όρεινός οίκισμός στήν Κόνιτσα τῆς Ἡπείρου", ἐπιλέξαμε 20 τέτοιους οίκισμούς, πού ἀποτέλεσαν καί τό τελικό ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας (ΑΒ). Οἱ οίκισμοί αύτοί θεωρήθηκαν σέ τρεῖς διαδοχικές ολίμπιες πλαισίου, πού εἶναι:

1. Τό χωροταξικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης (Εα1).
2. Τό περιφερειακό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης (Εα2)
3. Τό τοπικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης (Εα3).

Η ἀναφορά αύτή προϋποθέτει βέβαια καί τή θεωρητική τοποθέτηση τῆς συνολικῆς κοινωνικῆς δομῆς πού γίνεται στό κεφάλαιο τῆς εἰσαγωγῆς (ΒΒ).

Τό δεύτερο μέρος τοῦ κεφ. Ε. (Τρίτο μέρος στά γενικά περιεχόμενα) ἀποτελεῖ μιά σέ βάθος προσέγγιση στό κύριο ἀντικείμενο τῆς μελέτης αύτῆς πού εἶναι οἱ 20 οίκισμοί τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας καί περιλαμβάνει τρεῖς ἐνότητες.

Τήν ἐνότητα ΕΒ, ὅπου διατυπώνεται ἡ στατική λειτουργική δομή [Λα] τοῦ συνόλου τῶν λειτουργιῶν πού ἐμφανίζονται στά κέντρα τῶν οίκισμῶν μελέτης, καθώς καί ἡ μέθοδος μέτην ὅποια συσχετίζεται αύτή μέ τή στατική λειτουργικο-χωρική ἢ τοπολογική δομή τους [Τ].

Γιά τό βασικό αύτό πέρασμα στό γεωγραφικό χώρο τῆς δομῆς [Λα] ἀπαιτεῖται ἡ θεωρητική διατύπωση τόσο τῆς λειτουργικο-χωρικῆς δομῆς [Ρ,Τ] ὅσο καί τῆς τοποθέτησης καί συσχέτισης τοῦ "λειτουργικοῦ χώρου" μέ τήν κοινωνική δομή. Τά δύο προηγούμενα, ἐπειδή ἀποτελοῦν ἔνα ἀπό τά βα-

σικότερα σημεῖα τῆς μελέτης αὐτῆς, ἀναλύονται στό κεφάλαιο Β τῆς εἰσαγωγῆς (Βγ2 καὶ Βγ3).

Τὴν ἐνότητα Εγ, ὅπου ἀναλύεται ἡ χωρική ὄργανωση καὶ ἡ ἔνταξη τῶν οίκισμῶν μελέτης στό οίκολογικό τους περιβάλλον.

Στὴν ἐνότητα αὕτη, χρησιμοποιώντας χωρικο-μορφολογικά κριτήρια, ἐπιχειροῦμε τό συσχετισμό τῶν χωρικῶν ὄμάδων τῶν λειτουργιῶν (χωρικά συμπλέγματα) μὲ τό ἐσωτερικό δίκιο δίκτυο τοῦ κάθε οίκισμοῦ καὶ μέ τό ἔδαφος. Τά συμπεράσματα πού προκύπτουν ἀπό αὕτη τὴ συσχέτιση λειτουργιῶν -χώρου ἐνισχύουν τὴν ἀποψη πού διατυπώνεται στὴν ἐνότητα Εβ, ὅτι κατά τὴν προβολή τῆς δομῆς [Λα] στό γεωγραφικό χῶρο, οἱ κυριότεροι δεσμευτικοί παράγοντες πέρα ἀπό τὰ λειτουργικά δεδομένα στὴν τοπολογική δομή [Τ] είναι τό δίκιο δίκτυο καὶ τό ἔδαφος. Ἐπίσης, στὴν ἐνότητα Εγ διερευνῶνται είδικότερα οἱ στατιστικές σχέσεις μεταξύ παραγόντων πού ἐπηρεάζουν τὴ χωρική ὄργανωση τοῦ οίκισμοῦ (π.χ. χωρικό σχῆμα κέντρου, χωρική μορφή οίκισμοῦ, οίκολογικοί παράγοντες κτλ.).

Τέλος, στὴν ἐνότητα Εδ διερευνᾶται "ἀντικειμενικά" (ὅπως δηλαδή είναι) ἡ κοινωνική ὄργανωση καὶ ἡ χρήση τοῦ οίκισμοῦ, καὶ "σημειωτικά" ἡ ἀντίληψη τῶν κατοίκων γιά τὴν ἀντικειμενική διάρθρωση τοῦ οίκισμοῦ, καὶ δίνεται ἀπάντηση ως πρός τὴν ὑπαρξη τῶν κοινωνικο-χωρικῶν μονάδων (π.χ. μικρογειτονιά, συνοικία κτλ.) σύμφωνα μέ τό σχῆμα κοινωνία- χῶρος.

· Από τὴ συσχέτιση τῶν ἐνοτήτων Εα1, Εα2 καὶ Εα3 τοῦ κεφαλαίου Εα, ἔκτος ἀπό τό ὅτι ἀποδεικνύεται μέ δεδομένα ἡ ἀρθρωση τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ χώρου μέσο τῶν λειτουργιῶν, προσεγγίζεται κατά συστηματικό τρόπο τό τοπικό κοινωνικό πλαίσιο τῶν οίκισμῶν μελέτης πού ἀποτελεῖ καὶ τό σημεῖο ἀναφορᾶς γιά τό δεύτερο μέρος τοῦ κεφαλαίου Ε. Στό δεύτερο μέρος τοῦ κεφαλαίου Ε (Τρίτο μέρος στά γε-

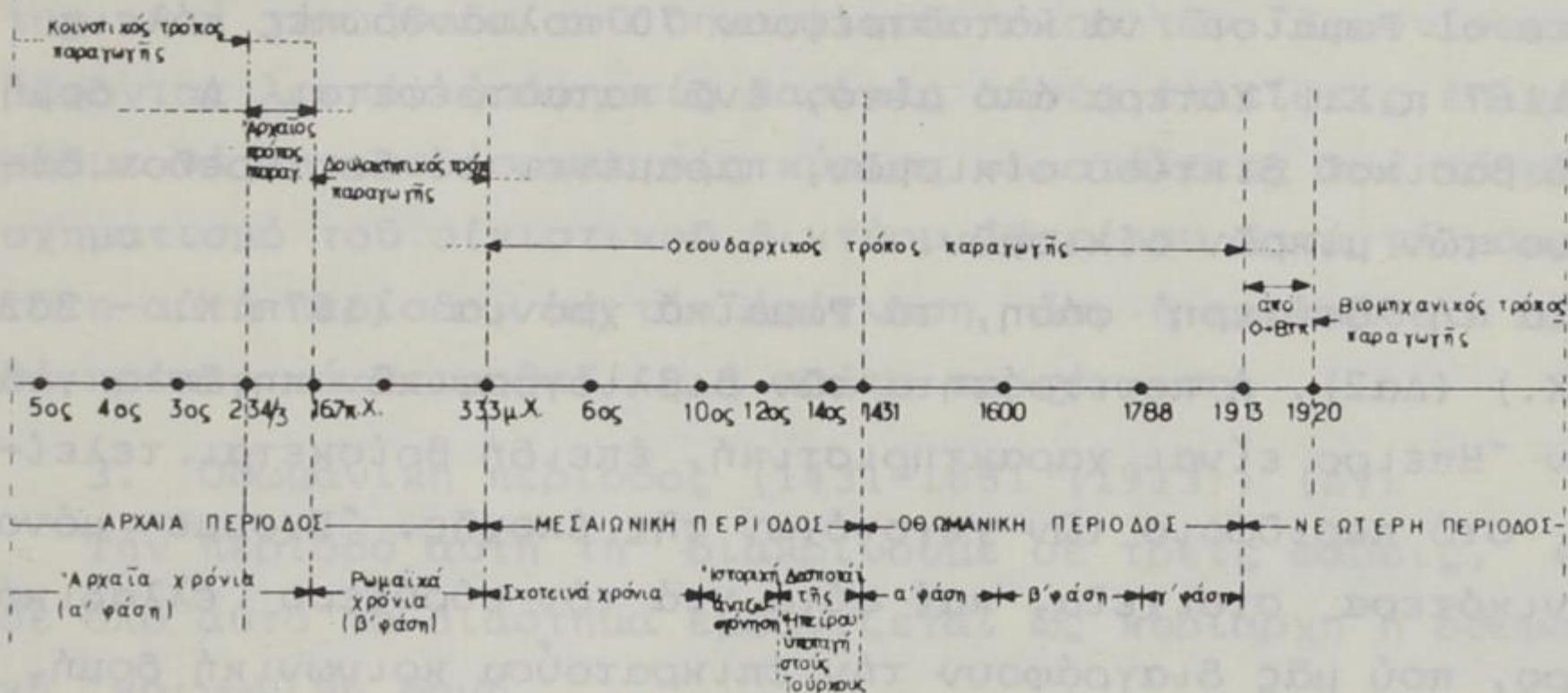
νικά περιεχόμενα), συσχετίζοντας τά έπι μέρους συμπεράσματα τῶν ἐνοτήτων ΕΒ, Εγ καὶ Εδ, ἀναλύουμε διεξοδικά τίς λειτουργίες, τό χῶρο καὶ τὴν κοινωνία τῶν οίκισμῶν μελέτης καὶ πετυχαίνουμε τὴν ἀρθρωση κοινωνίας καὶ χώρου μέσο τῶν λειτουργιῶν.

Ἡ συσχέτιση τῶν μερῶν Εα ὡς Εδ μᾶς δίνει στὴν ἐνότητα Εε τά τελικά συμπεράσματα (Εε2, Εε3) γιά τὸν ὄριζόντιο συχρονικό ἄξονα τοῦ ἀναλυόμενου συστήματος.

Κατά τὸν κατακόρυφο διαχρονικό ἄξονα (ἰστορική διάσταση) πού ἀναλύεται στὸ κεφάλαιο (Δ) καὶ περιλαμβάνεται στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης μαζί μὲ τὸν πρόλογο (Α), τὴν εἰσαγωγή (Β) καὶ τίς πηγές (Γ), οἱ ἴδιαίτερα ἰσχνές πληροφορίες γιά τὸ ὑπό διερεύνηση σύστημα μᾶς ἀναγκάζουν, νά μετατοπίσουμε τὸ ἔπιπεδο προσέγγισης στὴν περιγραφή τῶν δυναμικῶν διαχρονικῶν νομοτελειῶν τοῦ οίκιστικοῦ δικτύου Ἡπείρου, ἀν καὶ σ' αυτὴν ἀκόμη τὴν περίπτωση, τά στοιχεῖα γιά ὄρισμένες περιόδους μελέτης εἶναι ἴδιαίτερα φτωχά.

Ἡ κάθε περίοδος μελέτης τοῦ κεφαλαίου (Δ), καθορίζεται μὲ ἴστορικά κριτήρια, ὅπου τά κυριότερα σημεῖα της διαφαίνονται στὸ συνοπτικό σημείωμα πού τοποθετεῖται στὴν ἀρχή τῆς κάθε περιόδου. Στά τελικά ὅμως συμπεράσματα (Εε1) γίνεται μιά προσπάθεια νά ἐνταχθοῦν οἱ περίοδοι μελέτης κάτω ἀπό ἔναν τρόπο παραγωγῆς πού προβάλλει ὡς κυρίαρχος κατά τὸ διάστημα τῆς περιόδου. Γι' αὐτό, εἶναι πιθανό τά ὅρια τοῦ τρόπου παραγωγῆς νά μή συμπίπτουν μέ τά ὅρια τῆς ἴστορικῆς περιόδου. Οἱ τελικές θέσεις πού δίνονται θά πρέπει νά θεωρηθοῦν ὡς μιά πρώτη συμβολή στὸ σοβαρό αύτό ζήτημα (Β.πίν.1).

Β.πίν.1 Διάγραμμα συσχετίσεως κινητών τρόκων παραγωγής-Ιστορικών περιόδων Ήπείρου

Οι έξεταζόμενες ιστορικές περίοδοι μελέτης της Ήπείρου είναι οι παρακάτω:

1. Αρχαϊκή περίοδος (50 α.π.Χ.-333 μ.Χ.) (Δα)

Γιά ιστορικούς και μεθοδολογικούς λόγους διαχωρίζουμε τήν περίοδο αύτή σέ δύο φάσεις.

Κατά τήν πρώτη φάση πού όνομάσαμε άρχαϊκα χρόνια (50 α. π.Χ. - 167 π.Χ.) (Δα1), άποσπασματικές είναι οι ιστορικές πληροφορίες πού γνωρίζουμε άκόμη γιά τήν "Ηπειρο ή είδικότερα μετά τόν 50 α. π.Χ. όπότε άρχιζει ή έπαφή Μολοσσῶν - Αθήνας. Τό κυριότερο σημως χαρακτηριστικό πού έντοπίζεται, είναι η συντηρητικότητα πού έμφανίζεται σ' όλες τίς μορφές τοῦ δημόσιου και ίδιωτικοῦ βίου, τής τέχνης τής θρησκείας κτλ. Τό τραχύ οίνολογικό περιβάλλον, ή κατάτμηση τοῦ πληθυσμοῦ σέ μικρές περιφέρειες, ή κοινωνική δομή στηριγμένη σ' ένα έντονο και ζυχυρό φυλετικό σύστημα έχουν ως άποτέλεσμα τήν υπαρξη ένός πανάρχαιου δικτύου μικρών κτηνοτροφικών οίκισμών. Αντίθετα, άργότερα, κυρίως έπι Αλεξάνδρου Α' (340 π.Χ.) δημιουργεῖται και

ἔνα δίκτυο βασικῶν οἰκισμῶν πού γρήγορα ἔξελίσσεται, ἕτοι
ώστε οἱ Ρωμαῖοι νά καταστρέψουν 70 πολυάνθρωπες πόλεις
στά 167 π.Χ. "Υστερα ἀπό αὐτό, ἐνῷ καταστρέφεται ἡ δομή¹
τοῦ βασικοῦ δικτύου οἰκισμῶν, παραμένει τό δευτερεύον δί-
κτυο τῶν μικρῶν οἰκισμῶν.

Κατά τή δεύτερη φάση, τά Ρωμαϊκά χρόνια (167π.Χ. - 333
μ.Χ.) (Δα2), ἡ πενιχρότητα τῶν βιβλιογραφικῶν πηγῶν γιά
τήν "Ηπειρο εἶναι χαρακτηριστική, ἐπειδή βρίσκεται τελεί-
ως στό περιθώριο τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς. "Εχουμε μόνο
γενικότερα στοιχεῖα, καί αύτά γιά τόν εύρυτερο Ἑλλαδικό²
χῶρο, πού μᾶς διαγράφουν τήν ἐπικρατούσα κοινωνική δομή.
Παρ' ὅλα αύτά, ἔξαιτίας τῆς κατασκευῆς τοῦ πρώτου τεχνη-
τοῦ ὁδικοῦ δικτύου πού ἔγινε στήν "Ηπειρο ἀπό τούς Ρω-
μαίους, γνωρίζουμε ίκανοποιητικά, ἀπό μεταγενέστερες με-
λέτες, δεδομένα πού ἀφοροῦν τόν οἰκιστικό χῶρο. Τό κατα-
σκευασμένο ὁδικό δίκτυο γίνεται ἄξονας ἀνάπτυξης γιά τήν
ἐποχή του, καί ἀνασυγκροτεῖται τό δίκτυο βασικῶν οἰκι-
σμῶν τῆς Ἡπείρου, παρόλο πού δέ γνωρίζουμε ποιοτικά του
χαρακτηριστικά. Ἡ νέα του δομή σχετίζεται μέ τήν προηγού-
μενη.

2. Μεσαιωνική περίοδος (4ος αἰ.μ.Χ.- 1431 μ.Χ.) (Δβ)

Τά Μεσαιωνικά χρόνια (4ος αἰ.μ.Χ.-1431 μ.Χ.) πού
άκολουθοῦν εἶναι μιά μακρότατη περίοδος ἔντονων δημογραφι-
κῶν καί ἔθνογραφικῶν ἀναστατώσεων τῆς Ἡπείρου. Ἡ περί-
οδος αύτή διαχωρίζεται σέ τρεῖς φάσεις. Τά σκοτεινά χρό-
νια (4ος αἰ.μ.Χ.-10ος αἰ.μ.Χ.), τά χρόνια ίστορικῆς ἀνα-
ζωογόνησης (10ος αἰ.μ.Χ.- 12ος αἰ.μ.Χ.) καί τό διάστημα
τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου (τέλος 12ου αἰ.μ.Χ.-ἀρχή 14ου
αἰ.μ.Χ.), πού καταλήγει στήν ὑποταγή στούς Τούρκους (1431).
Δυστυχῶς, διαδέτουμε πληροφορίες κυρίως ίστορικῆς φύσεως, πού
δέ μᾶς δίνουν τή συγκεκριμένη εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς δομῆς
πού ἐπικρατεῖ. "Εχουμε ἐπίσης ἀποσπασματικές ἐνδείξεις καί
γιά τόν οἰκιστικό χῶρο, μέ κύρια διαπίστωση τή συνεχή ἀλλαγή

τῆς δομῆς του, τὴν ἐμφάνιση πολλῶν διακοπῶν τῆς συνέχειάς του καὶ τὴν ἄνοδο τοῦ σημαντικοῦ πόλου τῶν Ἰωαννίνων.

"Ἐχοντας λοιπόν ὑπόψη τίς βασικές αύτές ἐλλείψεις, ἐπιχειροῦμε νά áπεικονίσουμε τίς κύριες νομοτέλειες καὶ τό μετασχηματισμό τοῦ οἰκιστικοῦ δικτύου Ἡπείρου κατά τή μακρότατη αύτή περίοδο, μέ τήν ἐπίγνωση ὅτι ἡ προσπάθεια αύτή θά πρέπει νά θεωρηθεῖ μιά πρώτη προσέγγιση.

3. Ὁθωμανική περίοδος (1431-1881 (1913)) (Δγ)

Τήν περίοδο αύτή τή διακρίνουμε σέ τρεῖς φάσεις, ἐνῶ σέ ὅλο αύτό τό διάστημα ἐμφανίζεται ως κυρίαρχη ἡ ὁθωμανική κοινωνική δομή.

Ἡ πρώτη φάση, "Συνέχιση τῆς βυζαντινῆς δομῆς (1431-1600)", καθορίζεται ἀπό μή βασικές ἀλλαγές σέ σχέση μέ τό προηγούμενο βυζαντινό οἰκονομικο-κοινωνικό σύστημα καὶ τούς ἄλλους θεσμούς καὶ ἴδεολογίες πού ἐπικρατοῦν. Ἐνδεικτικές πληροφορίες διαθέτουμε για τόν οἰκιστικό χῶρο τῆς Ἡπείρου καὶ κάπως είδικότερες για τά Ἰωάννινα, πού βρίσκονται στήν ἀπαρχή τῆς ἀνάπτυξής τους.

Ἡ δεύτερη φάση, "Σταθεροποίηση τῆς ὁθωμανικῆς κυριαρχίας (1600-1788)", χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἵσχυροποίηση τῆς ὁθωμανικῆς κοινωνικῆς δομῆς στήν "Ἡπειρο καὶ τήν ἀποδοχή ἡ ἀπόρριψή της ἀπό τίς διάφορες κοινωνικές ὅμιλοις τοῦ συνολικοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ της. Τά στοιχεῖα πού διαθέτουμε δέ βοηθοῦν για τή συνολική ἀπεικόνιση τοῦ οἰκιστικοῦ χώρου, τόν δποῦ μονογραφικά μόνο μποροῦμε νά διερευνήσουμε.

Ἡ τρίτη φάση, "'Από τόν Ἀλή Πασά (1788 -1822) ως τήν ἀπελευθέρωση (1881-1913), διακρίνεται ἀπό τή γενική μείωση τῆς ἵσχυος τῆς κυριαρχίας ὁθωμανικῆς δομῆς καὶ τήν προσωρινή ἐμφάνιση ἔντονων ἐκμεταλλευτικῶν σχέσεων πού είσαγει δ Ἀλή Πασάς, ἐνῶ ταυτόχρονα παρουσιάζουν ἔξαιρετην ἐμπορευματική ἄνοδο τά Ἰωάννινα, μέσα σ' ἕνα κυρίαρχο συντεχνιακό σύστημα παραγωγῆς. Τό πλαίσιο αύτό καταρρέει

μέ τό θάνατο τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐπανέρχονται οἱ φεουδαρχικές σχέσεις τῶν ντόπιων τοπαρχῶν.

Σχετικά μέ τόν οίκιστικό χῶρο, διαθέτουμε πληροφορίες περιφερειακοῦ ἐπιπέδου (Ἰωάννινα, ἐπαρχία Κόνιτσας) πού μᾶς δύνηγοῦν σέ μιά ἴκανοποιητική ἀναγνώριση τοῦ δικτύου οἰκισμῶν. Σέ μιά ἔντονα ἀγροτοποιημένη ὑπαίθρο μέ ἕνα πυκνό πλέγμα μικρῶν οίκισμῶν ἐπικρατεῖ τό καταναλωτικό κέντρο τῶν Ἰωαννίνων, κέντρο ἐμπορευματοποίησης καὶ συκοινωνίας. Πρός τό τέλος ὅμως τῆς φάσης αὐτῆς καταστρέφονται τά κυριότερα δίκτυα ἐπικοινωνίας καὶ ἀρχίζει ἡ ἀπομόνωση καὶ ἡ ὑπανάπτυξη μεγάλων περιοχῶν τῆς Ἡπείρου.

4. Νεώτερη περίοδος (1913 - 1928) (Δδ)

Ἡ "Ἡπείρος" ἔντάσσεται στήν ἐλεύθερη Ἑλλάδα καθυστερημένα, διανύοντας σέ ἔξαιρετικά σύντομο διάστημα τήν ἀπόσταση πού τή χωρίζει ἀπό τή Φεουδαρχία ὡς τό βιομηχανικό καπιταλισμό πού ἐπικρατεῖ στήν ὑπόλοιπη χώρα (1920), ἀντιμετωπίζοντας σοβαρά τοπικά προβλήματα (παραγωγικῶν δυνάμεων, σχέσεων, δημογραφικά κτλ.) καὶ ἔλλειψη κατάλληλων ἔργων ὑποδομῆς. Οἱ είδικές της συνθῆκες καὶ τό κυρίαρχο καπιταλιστικό σύστημα τῆς χώρας τήν ἔντάσσουν στίς περιοχές πού βρίσκονται ἔξω ἀπό τόν ἐκσυγχρονισμό.

Στό συγχρονικό μέρος τῆς ἔργασίας αὐτῆς ἀναλύθηκε τό σύστημα "δρεινός οίκισμός στήν Κόνιτσα τῆς Ἡπείρου" στίς βασικές δύμάδες σχέσεων πού ἀναφέρονται στήν κοινωνία, τίς λειτουργίες καὶ τό χῶρο του, καὶ διατυπώθηκαν οἱ μηχανι-

σμοί στούς όποίους υπακούουν οι σχέσεις αύτές καί τά έπι μέρους στοιχεῖα τους, δηλαδή ή νομοτέλεια πού τό διέπει. Παράλληλα, ένταχθηκε τό σύστημα στό εύρυτερο οίκιστικό δίκτυο τῆς χώρας πού υπακούει στίς νομοτέλειες τοῦ βιομηχανικοῦ τρόπου παραγωγῆς.

Στό διαχρονικό μέρος τῆς έργασίας (κεφ.Δ) μετατοπίστηκε τό έπίπεδο προσέγγισης στήν περιγραφή τῶν δυναμικῶν διαχρονικῶν νομοτελειῶν τοῦ οίκιστικοῦ δικτύου τῆς Ἡπείρου. Τόσο τά θεωρητικά προβλήματα πού άνακύπτουν ὅσο καί οι έλλιπέστατες πληροφορίες πού έχουμε άκόμη γιά μεγάλες περιόδους τῆς ιστορίας τῆς Ἡπείρου² συντελοῦν ὥστε ή παρουσίαση αύτή νά θεωρηθεῖ μιά πρώτη συμβολή στό ύπό έξεταση σοβαρότατο θέμα τῆς διαχρονικῆς έπισκόπησης τοῦ δικτύου οίκισμῶν στήν "Ἡπειρο(Εε1).

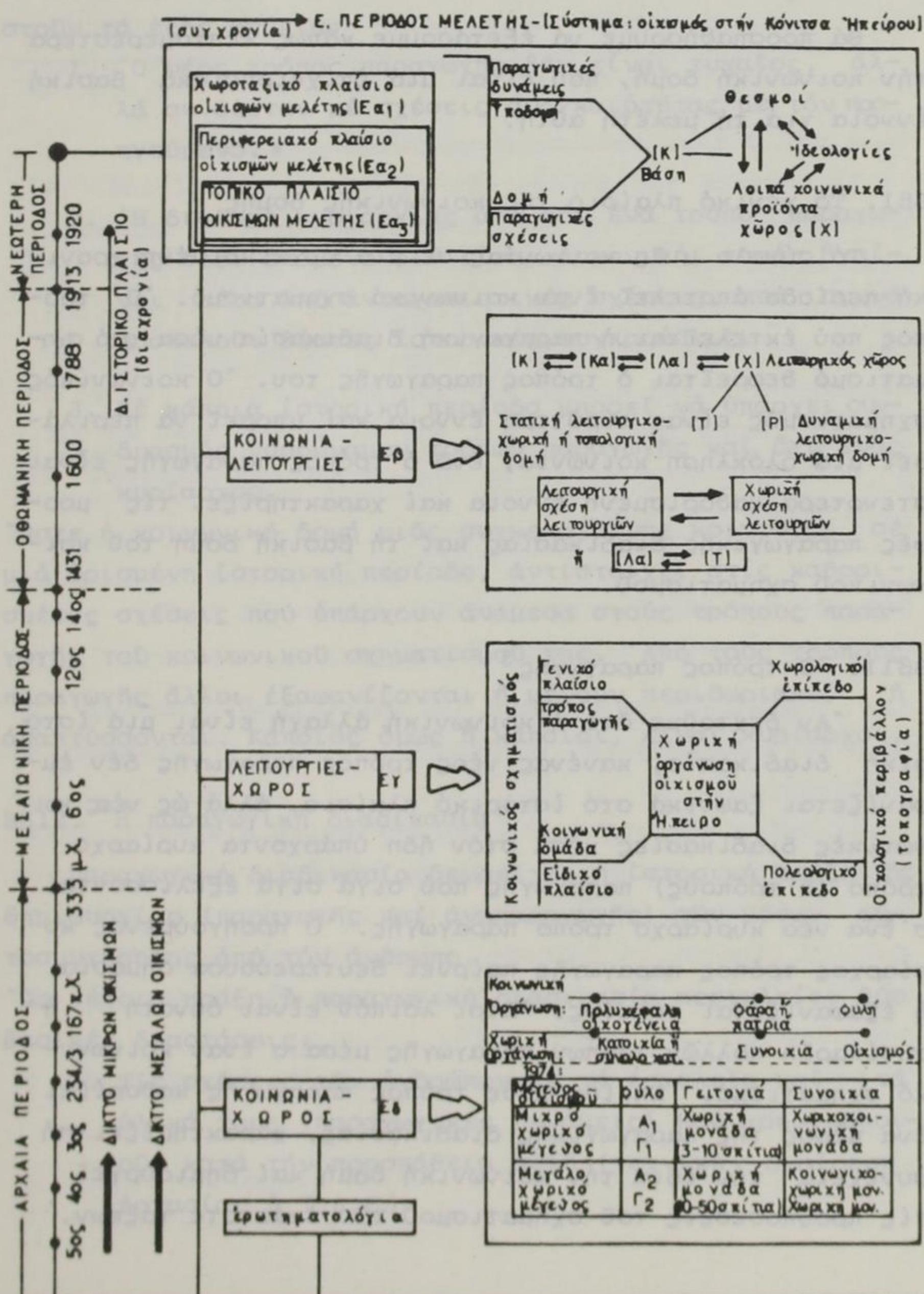
·Ως έπίπεδο άναλύσεως υἱοθετήθηκε τό χωρολογικό -λειτουργικό, παρ' ὅλα τά ίδιαιτερα προβλήματα πού παρουσιάζει, καί είδικότερα στή συγκενριμένη περίπτωση ώς πρός τό δεύτερο σκέλος.

·Η συσχέτιση αύτοῦ τοῦ έπιπέδου άνάλυσης μέ τό σύνολο τῶν έπιπέδων τῆς ιοινωνικῆς δομῆς [Κ] πραγματοποιεῖται έπιχειρησιακά μέ τή δοσμένη σχέση τοῦ Β.πίν.5 τῆς συνολικῆς δομῆς (Ββ3), πού έντάσσεται καί αύτή μέ τή σειρά της στόν άντίστοιχο τρόπο παραγωγῆς τῆς ύπό μελέτη ιστορικῆς περιόδου (Ββ11).

·Η πραγματοποιούμενη τελικά περιγραφή τῶν διαχρονικῶν νομοτελειῶν τοῦ δικτύου οίκισμῶν στήν "Ἡπειρο, συνδέεται όργανικά μέ τή συγχρονική δομή τοῦ δικτύου (Εα25), ὅπου τό ύπό έξεταση σύστημα (Εα34) εἶναι στοιχεῖο του καί έντάσσεται καί αύτό μέ τή σειρά του στό συνολικό δίκτυο οίκισμῶν ·Ελλάδας (Εα13), ἔτσι ώστε νά έπιτυχάνεται μιά συνολική θεώρηση (Β.πίν.2).

Ἐπίσης τό τρίτο μέρος τῆς ἐργασίας, ἀκολουθοῦν οἱ βιβλιογραφικές σημειώσεις κατά κεφάλαιο μελέτης, ἢ Ἑλληνική καὶ ξένη βιβλιογραφία καθώς καὶ περίληψη τῆς διατριβῆς στά αγγλικά. Μετά ἀκολουθεῖ παράρτημα S, πού περιέχει ἀνάλυση καὶ παρατηρήσεις στά ἔρωτηματολόγια πού εἶτε τά συγκέντρωσε δ συντάκτης κατά τὴν ἐπιτόπια ἐρευνα, εἶτε τά ἔστειλαν οἱ κοινότητες στὴν ἔδρα Β' Πολεοδομίας. Ἐπίσης πίνακες (Π. ΕΒ. δημάδα πιν. Τ. (1-20)) καὶ διαγράμματα (Π. ΕΒ. δημ. διαγρ. Χ.Τ. (1-20)) πού ἀφοροῦν τῇ μεθοδολογίᾳ ἀποδείξεως τῆς βασικῆς σχέσεως [Λα]→[Τ]. Τέλος χάρτες πού δείχνουν πῶς ἀποτύπωσε δ συντάκτης τά κέντρα τῶν 20 οίκισμῶν μελέτης (Π. ΕΒ. δημάδα χαρτῶν Κ. (1-20)), χάρτες τῆς εύρυτερης περιοχῆς τοῦ κάθε οίκισμοῦ μελέτης (Π. ΕΒ. δημάδα χαρτῶν Τ. (1-20)) καθώς ἐπίσης καὶ χαρακτηριστικές φωτογραφίες του.

Β. πάν. 2. Τελικό διάγραμμα με λέπτης

Ββ. Θεωρητική άνάλυση τῆς κοινωνικῆς δομῆς

Θά προσπαθήσουμε νά έξετάσουμε ιάπως λεπτομερέστερα τήν κοινωνική δομή, πού είναι μιά έπιχειρησιακά βασική έννοια γιά τή μελέτη αύτή.

Ββ1. Τό γενικό πλαίσιο τῆς κοινωνικῆς δομῆς

Τό σύνολο μιᾶς κοινωνίας σέ μιά συγκεκριμένη χρονική περίοδο άποτελεῖ έναν κοινωνικό σχηματισμό. Ὁ τρόπος πού έκτελεῖται ἡ παραγωγική διαδικασία μέσα στό σχηματισμό θεωρεῖται ὁ τρόπος παραγωγῆς του. Ὁ κοινωνικός σχηματισμός είναι εύρυτερη έννοια καί μπορεῖ νά περιλαβει μιά διάκριση κοινωνία, ἐνῶ ὁ τρόπος παραγωγῆς είναι στενότερα καθορισμένη έννοια καί χαρακτηρίζει τίς μορφές παραγωγικῆς διαδικασίας καί τή βασική δομή τοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ.

Ββ11. Ὁ τρόπος παραγωγῆς³

"Αν δεχτοῦμε ὅτι ἡ κοινωνική ἀλλαγή είναι μιά ἴστορική διαδικασία, κανένας νέος τρόπος παραγωγῆς δέν έμφανίζεται ξαφνικά στό ἴστορικό πλαίσιο, ἀλλά ὡς νέες κοινωνικές διαδικασίες μέσα στόν ἦδη ὑπάρχοντα κυρίαρχο τρόπο (ἢ τρόπους) παραγωγῆς πού σιγά σιγά έξελίσσονται σ' ἕνα νέο κυρίαρχο τρόπο παραγωγῆς. Ὁ προηγούμενος κυρίαρχος τρόπος παραγωγῆς παίρνει δευτερεύουσα σημασία ἢ έξαφανίζεται τελείως. "Ετσι λοιπόν είναι δυνατή ἡ συνύπαρξη πολλῶν τρόπων παραγωγῆς μέσα σ' ἕναν κοινωνικό σχηματισμό. Ἐπειδή ιάθε τρόπος παραγωγῆς καθορίζει ἕνα μέρος τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, χαρακτηρίζει σπή συνέχεια τήν ἴδια τήν κοινωνική δομή καί δημιουργεῖ τίς προϋποθέσεις τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐκάστοτε τάξεων.

Στήν κάπως μηχανιστική αύτή είνόνα πρέπει νά διευκρινιστοῦν τά ἐξῆς σημεῖα:

1. Ὁ νέος τρόπος παραγωγῆς δέν εἶναι τυχαῖος, ἀλλά συνδέεται μέ σχέσεις ἀναγκαιότητας μέ τόν προηγούμενο.
2. Η διαδοχή κυριαρχίας ἀπό τόν ἔνα τρόπο παραγωγῆς στόν ἐπόμενο δέν εἶναι ἀρμονική, παρά βγαίνει μέσα ἀπό ἀνταγωνιστικές σχέσεις, πού συχνά προκαλοῦν βίαιες ἴστορικές συγκρούσεις.
3. Σέ κάποια ἴστορική περίοδο μπορεῖ νά ὑπάρχει συνδυασμός ἵσοδύναμων τρόπων παραγωγῆς καί ὅχι ἔνας κυρίαρχος.

Ωστε ἡ κοινωνική δομή μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνίας σέ μιά ὁρισμένη ἴστορική περίοδο, ἀντιστοιχεῖ στίς καθορισμένες σχέσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στούς τρόπους παραγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ της. Ἀπό τούς τρόπους παραγωγῆς ἄλλοι ἔξαφανίζονται ἢ μένουν περιθωριακοί ἢ ἀναπτύσσονται. Κάποιος δῆμας ἢ κάποιοι, εἶναι κυρίαρχοι.

Ββ12. Η παραγωγική διαδικασία ⁴

Παραγωγική διαδικασία θεωρεῖται ἡ ἴστορική πράξη τῆς δημιουργίας (παραγωγῆς καί ἀναπαραγωγῆς) τῶν μέσων αὐτοσυντήρησης ἀπό τόν ἀνθρώπο. Ως τέτοια πράξη ἡ παραγωγική διαδικασία περικλείει δύο βασικές διαστάσεις:

1. Τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέ τά ἔργαλεῖα καί τά ὑλικά τους (παραγωγικές δυνάμεις) πού χρησιμοποιοῦν κατά τήν προσπάθεια αύτή (τεχνική διαιρεση ἔργασίας ἢ Τ.Δ.Ε.).

2. Τίς δημιουργούμενες σχέσεις (παραγωγικές σχέσεις) μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κατά τήν προσπάθεια αύτῆς τῆς παραγωγῆς (κοινωνική διαίρεση ἐργασίας ἢ Κ.Δ.Ε.).

Τά 1 καὶ 2 ἀποτελοῦν τόν καταμερισμό τῆς ἐργασίας.

Ἡ δριθέτηση τῶν κοινωνιῶν τάξεων προκύπτει ἀπό τίς καθορισμένες σχέσεις τῶν ἀτόμων μέσα στήν παραγωγική διαδικασία. Γι' αὐτόν τόν καθορισμό δέ λαμβάνονται ὑπόψη κριτήρια πού ἀφοροῦν τήν ἀντίληψη καὶ συνειδητοποίηση αύτοῦ τοῦ γεγονότος ἀπό τά ἕδια τά ἄτομα (π.χ. ταξική συνείδηση), ἀλλά κυρίως οἰκονομικά κριτήρια. Γιά τό συνολικό δρισμό τῆς τάξης καὶ τοῦ ρόλου της στήν κοινωνική ἀλλαγή εἶναι ἀπαραίτητα συμπληρωματικά πολιτικά καὶ ἴδεολογικά κριτήρια.

ΒΒ2. Οἱ βασικές διαστάσεις⁵ τῆς κοινωνικῆς δομῆς

ΒΒ21. Ἡ τεχνική διαίρεση ἐργασίας

Ἡ διαίρεση αύτή ἀφορᾶ τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μέτα μέσα παραγωγῆς πού χρησιμοποιοῦν κατά τήν παραγωγική διαδικασία.

Ἐχει σχέση ἔξαρτησης ἀπό τήν κοινωνική διαίρεση ἐργασίας χωρίς νά προκύπτει ἀπόλυτα ἀπ' αὐτήν. Ής μέρος ὅμως τῶν παραγωγιῶν δυνάμεων πού πλησιάζει περισσότερο πρὸς τό οἰκονομικό ἐπίπεδο, παρουσιάζεται βασικότερη κατά τήν οἰκονομική θεώρηση τῶν κοινωνιῶν τάξεων πού υιοθετοῦμε κατά τή μελέτη αύτή.

Τή γενική είνόνα τῆς τεχνικῆς διαίρεσης ἐργασίας μᾶς τή δίνει ὁ Β.πίν.3.

Β.πέν.3**. Διάγραμμα τῆς τεχνικῆς διαιρεσης ἐργασίας ἢ
(Τ.Δ.Ε.)

Ἐμπόριο, μεταποίηση καὶ λοιπές δραστηριότητες	Πρωτογενεῖς δραστηριότητες
Ἐργασία μή χειρωνακτική	Ἐργασία χειρωνακτική

Πηγή: "Ἐδρα Πολεοδομίας Β' τῆς Π.Σ.Α.Π.Θ, "2η φάση διερεύνησης τοῦ δικτύου ἀστικῶν οίκων στὴν Ἑλλάδα", Θεσσαλονίκη 1977, σ. E-9.

Ἡ θέση τῶν κοινωνικῶν τάξεων καθορίζεται ἀρχικά ἀπό τὴν κοινωνική διαιρεση ἐργασίας (θέση στὸ ἐπάγγελμα), ἐνῷ διευκρινίζεται τελικά ἀπό τὴν τεχνική διαιρεση ἐργασίας (κατηγορία ἐπαγγέλματος).

Ββ22. Ἡ κοινωνική διαιρεση ἐργασίας

Προκύπτει κυρίως ἀπό τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πού δημιουργοῦνται κατά τὴν παραγωγική διαδικασία (Ββ12), ἐμπεριέχει ὅμως καὶ τίς σχέσεις τους μέ τά μέσα παραγωγῆς (Ββ21). Ἡ ἐπισκόπηση τῆς θέσης τῶν κοινωνικῶν τάξεων στὴν κοινωνική δομή μᾶς δίνει τίς δύο βασικές κατηγορίες της.

α. Τάξεις πού παράγουν

β. Τάξεις πού δέν παράγουν

(ζοῦν ἀπό τὴν παραγωγή τῶν ἄλλων)

ἀπό ὅπου προκύπτει⁶:

α. Τάξεις κυριαρχεῖς

β. Τάξεις κυριαρχούμενες

Σέ κάθε συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα υπάρχουν περισσότερες ένδιαμεσες τάξεις, υπάρχει όμως τάση πόλωσης στίς δύο πού άναφέραμε. "Ετσι, ένα πολύ γενικό σχήμα για τήν κοινωνική διαίρεση έργασίας πού άφορα τόν ένεργό πληθυσμό, θά μπορούσε νά είναι τό παρακάτω:

B.πίν.4**. Διάγραμμα τής κοινωνικής διαίρεσης έργασίας ή (Κ.Δ.Ε.)

	Έλεγχος μέσων παραγωγής	Έλεγχος έργασίας άλλων
Κυρίαρχη τάξη	+	+
Ένδιαμεση τάξη	+	- (π.χ. τεχνίτης)
Ένδιαμεση τάξη	-	+ (π.χ. διευθυντικό προσωπικό)
Κυριαρχούμενη τάξη	-	-

Πηγή: Ο.Π., σ.Ε-8.

Η συνολική είκόνα τής κοινωνικής δομής μέσα από τίς παραγικές σχέσεις διερευνάται από τό συσχετισμό τών ββ21 και ββ22.

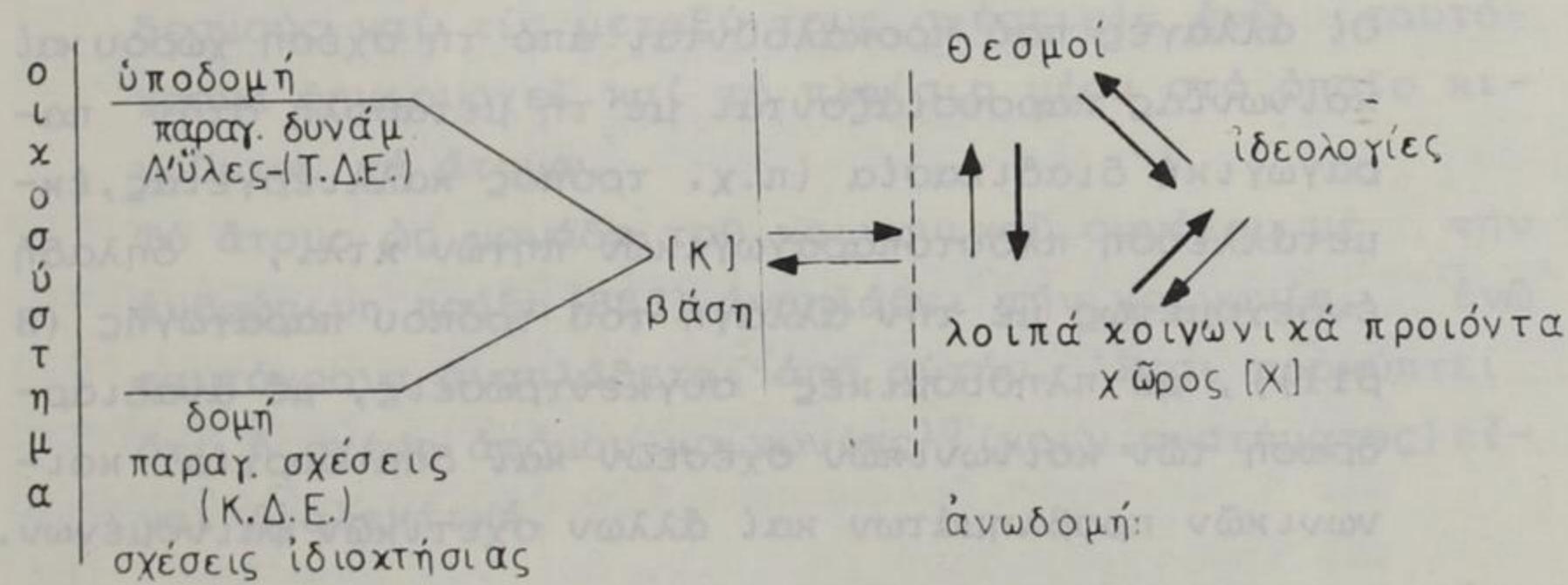
Ββ3. Η συνολική κοινωνική δομή

Η συνολική κοινωνική δομή⁷ παράγεται και μετασχηματίζεται από τήν άνθρωπινη πράξη.

"Οπως κάθε δομή στή φάση τής δημιουργίας της, έτσι και η συνολική κοινωνική δομή χαρακτηρίζεται από προσαρμογές βασισμένες σέ διαλεκτικές άντιφάσεις πού καταλήγουν σέ μηχανισμούς άνατροφοδοτήσεως (feedback), ένω στή φάση διλοιπορώσεώς της από σταθερή κατάσταση (steady state).

· Η έξελιξη της κοινωνικής δομής χαρακτηρίζεται, όπως οάθε διαδικασία άναπτύξεως, από τήν άντιφαση (contradiction). Σέ οάθε έξελικτική φάση όξύνεται ή άντιφαση. Κυρίαρχη άντιφαση τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς βρίσκεται άνάμεσα στίς παραγωγικές δυνάμεις καί στίς παραγωγικές σχέσεις. · Η συνολική κοινωνική δομή [Κ] δρίζεται ως έξης:

Β.πίν.5*. Διάγραμμα της συνολικής κοινωνικής δομῆς [Κ]

Τά έπι μέρους έπιπεδα της κοινωνικής δομῆς άρθρώνονται ιεραρχικά. · Η ιεραρχική άρθρωση καθορίζεται από τήν ίπεροχή ένός από τά άρθρούμενα έπιπεδα. Τό πέρασμα από τό ένα έπιπεδο στό άλλο καθορίζεται, σέ τελευταία άνάλυση, από τό οίκονομικό έπιπεδο. Κάτω από καθορισμένες ιστορικές συνθήκες μέσα στό σύνολο της κοινωνικής δομῆς ένα άλλο έπιπεδο από τό οίκονομικό μπορεῖ νά παίξει από-

φασιστικό ρόλο. Οι σχέσεις ιδιοκτησίας έπιφέρουν συνοχή στό σύνολο της κοινωνικής δομής, καί τό κράτος έπιφέρει τόν ελεγχό της καί τήν άναπαραγωγή της.

Βγ. Θεωρητική άνάλυση τοῦ συσχετισμοῦ κοινωνίας καί χώρου
Βγ1. Είσαγωγή

1. Ὁ χῶρος [Χ] καί ἡ κοινωνία [Κ] βρίσκονται σέ διαλεκτική σχέση⁸ (Β.πίν.5). Ἡ άνάπτυξη τοῦ χώρου προκαλεῖ τήν άλλαγή της κοινωνίας, ἢ άντίστροφα ἡ κοινωνία ἐκσυγχρονίζεται καί ὁ χῶρος άκολουθεῖ μέμια καθυστέρηση.

Οι άλλαγές πού προκαλοῦνται ἀπό τή σχέση χώρου καί κοινωνίας παρουσιάζονται μέ τή μεταβολή στήν παραγωγική διαδικασία (π.χ. τρόπος καλλιέργειας, ἐκμετάλλευση πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν κτλ., δηλαδή ἐνδεχομένως μέ τήν άλλαγή τοῦ τρόπου παραγωγῆς (Β.β11)), μέ πληθυσμικές συγκεντρώσεις, μέ άναδιάρθρωση τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καί δημιουργία κοινωνικῶν προβλημάτων καί ἄλλων σχετικῶν φαινομένων.

2. Στίς συγκεντριμένες ίστορικές συνθήκες ἔχουμε ἄλλοτε άλλαγή (ἐκσυγχρονισμό) διάφορων περιοχῶν ἢ τιμέων στό χώρο καί τήν κοινωνία καί ἄλλοτε μιά παραδοσιακότητα⁹.

Ὁ ὅρος ἐκσυγχρονισμός διαφοροποιεῖται ἀπό τόν ὅρο άνάπτυξη (κυρίως οἰκονομική άνάπτυξη) καί σημαίνει τίς διάφορες κοινωνικο-πολιτιστικές διαδικασίες πού σχετίζονται μάυτήν. Εἶναι δηλαδή μιά σειρά φαινομένων πού άναφέρονται στήν άλλαγή. Στά φαινόμενα αύτά κεντρική θέση κατέχουν οι θεσμοί (Β.πίν.5). Αντίθετα, ἢ παραδοσιακότητα συσχετίζε-

ται μέ προηγούμενο τρόπο ζωῆς (ένδεχομένως καί τρόπο πάραγωγῆς), στὸν ὅποῖο ἐπιφέρεται ἀπότομη ποιοτική καί ποσοτική ἄλλαγή, πού ὁφείλεται σέ ἔξωτερηνά αἴτια ἃσχετα μέ τὴν ἐσωτερική ἔξελιξη τοῦ παραδοσιακοῦ τομέα.

·Ο ἐκσυγχρονισμός δέν ἀναπτύσσεται μέ ՚διο ρυθμό στὸ χῶρο καί στὴν κοινωνία, καί οὕτε καλύπτει ὅλον ληρωτικά τὴ συνολική χωρική καί κοινωνική δομή. Μέ τά κεντρικά φαινόμενα ἡ ἄλλαγή μπορεῖ νά μεταφέρεται στὸ σύνολο τῆς κοινωνίας, δηλαδή στὸν κοινωνικό σχηματισμό (Ββ1). ·Η βασική αὐτή διαδικασία ἐπηρεάζει τὴν ἔξελιξη τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος (τούς θεσμούς καί τίς μεταξύ τους σχέσεις), ἐνῷ ταυτόχρονα δημιουργεῖ καί τό πλαίσιο μέσα στὸ ὅποῖο κινοῦνται τά ἄτομα.

Τό ἄτομο ὡς μονάδα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου μέ τὴν ἀνθρώπινη πράξη (Ββ3) ἀναπλάθει τὴν κοινωνία, ἐνῷ ταυτόχρονα ἀναπλάθεται ἀπό αὐτὴν. "Ετσι προκύπτει ὅτι ἡ σχέση ἀτόμου-κοινωνίας¹⁰ (κοιν.συστήματος) εἶναι διαλεκτική.

3. ·Από τίς βασικές σχέσεις πού ἀναπτύχτηναν παραπάνω:

1. "Οτι ὁ χῶρος [X] καί ἡ κοινωνία [K] βρίσκονται σέ διαλεκτική σχέση,
2. "Οτι ὁ ἐκσυγχρονισμός δέν ἀναπτύσσεται μέ τόν ՚διο ρυθμό στὸ χῶρο καί στὴν κοινωνία, προκύπτει τό παρακάτω διάγραμμα.

Β. πίν. 6*. Διάγραμμα συσχετίσεως χώρου - κοινωνίας

κοινωνία

	παράδοση	άλλαγή
παράδοση	α	β
χώρος		
άλλαγή	γ	δ

Πηγή: Γρ. Καυκαλᾶς, "Τυπολογία τῶν ἐλληνικῶν οἰκισμῶν μέ βάση τήν διαδικασία τοῦ ἑκατονταετοῦ" στήν ἔκδοση τῆς ἔδρας Πολεοδομίας Β', "Χαρακτηριστικά καί προβλήματα τῶν ἐλληνικῶν οἰκισμῶν", Θεσ/νίκη 1976, σ.40.

"Αν θεωρήσουμε γιά παράδειγμα ἐφαρμογῆς τοῦ διαγράμματος ἐλληνικούς οἰκισμούς, προκύπτουν τά ἐξής:

- α. Στήν κατηγορία αύτή ἀνήκουν οἰκισμοί ὅπου ὁ χώρος καί ἡ κοινωνία βρίσκονται ἔξω ἀπό τήν διαδικασία τοῦ ἑκατονταετοῦ (π.χ. οἱ ὄρεινοι οἰκισμοί τῆς ἑπαρχίας Κόριτσας ἐν μέρει (Εα3.)).
- β. Στήν κατηγορία αύτή ἀνήκουν οἰκισμοί στούς ὅποιους ἡ κοινωνία ἡ τμῆμα της ἔχει εἰσέλθει στήν διαδικασία τοῦ ἑκατονταετοῦ (π.χ. ἡ Πάργα Πρέβεζας).
- γ. Στήν κατηγορία αύτή ἀνήκουν οἰκισμοί ὅπου ὁ χώρος ἔχει εἰσέλθει στήν διαδικασία ἑκατονταετοῦ (π.χ. γίνεται ἔνα ἔργοστάσιο), ἐνῷ ἡ κοινωνία κρατάει τήν παραδοσιακότητά της.
- δ. Στήν κατηγορία αύτή ἀνήκουν οἰκισμοί στούς ὅποιους χώρος καί κοινωνία εἰσέρχονται παράλληλα στήν διαδικασία τοῦ ἑκατονταετοῦ. Ἔδω ἀνήκουν οἰκι-

σμού πού πέρασαν τίς φάσεις β, γ ή νέα άστινά οέντρα πού βρίσκονται στόν κύριο αξονα άναπτυξης, 'Αθήνα -Θεσ/νίη (Εα132(1) καί Εα132(2)).

Βγ2. Ἡ ιοινωνική δομή καί ὁ "λειτουργικός χῶρος"¹¹

Μέσα στά πλαίσια τῆς συνολικῆς ιοινωνικῆς δομῆς [Κ], ὅπως άρθρώνεται δηλ. ὁ ιοινωνικός σχηματισμός μέ τό οίκοσύστημά της καί χαρακτηρίζεται ἀπό τό συγκεκριμένο τρόπο παραγωγῆς, άρθρώνονται ἡ βάση (παραγωγικές δυνάμεις καί παραγωγικές σχέσεις) μέ τό ιοινωνικό ἐποικοδόμημα (θεσμοί, ίδεολογίες καί λοιπά ιοινωνικά προϊόντα). "Ετοι, ὁ χῶρος [Χ] εἶναι ιοινωνική παραγωγή καί συνδέεται ἄμεσα μέ τήν ιοινωνική δομή.

'Ο ιοινωνικός ὅμως σχηματισμός ἀνάλογα μέ τόν τρόπο παραγωγῆς καί τό οίκολογικό του περιβάλλον, παράγει [λν] λειτουργίες οἱ ὅποιες θεωρούμενες σ' ἔνα λειτουργικό ἐπίπεδο ἔχουν μεταξύ τους ὀρισμένες λειτουργικές σχέσεις. Οἱ συγγένειες αύτές τῶν λειτουργιῶν διερευνῶνται μεταξύ τους μέ βάση τίς τρεῖς λογικές ιατηγορίες (Βγ32)

ἐλιόμενες λειτουργίες (+)

ούδέτερες λειτουργίες (0)

ἀπωθούμενες λειτουργίες (-)

Οἱ λειτουργίες αύτές ἔχουν ἐπίσης καί μιά ιαθορισμένη ἀντικειμενικά στατική λειτουργική δομή [Λα], ἡ ὅποια συνδέεται ἄμεσα μέ τή σημειολογική δομή [Λσ]. 'Η τελευταία δέν εἶναι ἄλλη παρά ἡ [Λα], ὅπως ἀνάγεται μέσα ἀπό τήν ίδεολογία πού παράγεται ἀπό τόν ιοινωνικό σχηματισμό οἱ στατικές αύτές λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν προβάλλονται στό γεωγραφικό χῶρο (οίκολογικό περιβάλλον) Γιά νά διερευνήσουμε τό "λειτουργικό" πλέον χῶρο, χρησιμοποιοῦμε δυό συγγενεῖς μεταξύ τους ἀπόψεις, ἐφόσον καί

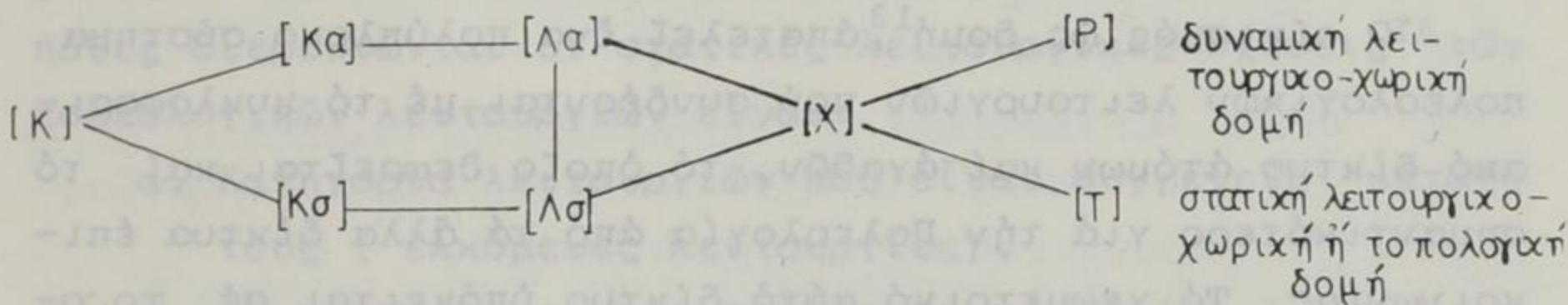
στίς δυό κατά κάποιον τρόπο ύπεισέρχεται ή μεταβλητή "χωρική άπόσταση".

"Αν έξετάσουμε τή στατική λειτουργικο-χωρική αποψη, τότε ύπεισέρχεται κατά τήν προβολή τῆς στατικῆς λειτουργικῆς δομῆς [Λα] ή μεταβλητή "χωρική άπόσταση", πού όφείλεται στήν αρθρωση τῆς [Λα] μέ τό γεωγραφικό χώρο. Αύτή ή αρθρωση μεταβάλλει ή διχι τίς στατικές συγγένειες τῶν λειτουργιῶν, εἴτε ώστε νά έμφανίζεται τελικά μιά στατική λειτουργικο-χωρική δομή [Τ]. "Οπως άποδεικνύεται, ή μεταβολή τῶν στατικῶν λειτουργικο-χωρικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν γίνεται κυρίως μέσο τοῦ διδικτοῦ δικτύου καί τοῦ έδαφους, γι' αύτό καί ή δομή [Τ] όνομάζεται έπίσης καί τοπολογική. Τό θεμελιώδες πρόβλημα πού προκύπτει γιά τήν Πολεολογία είναι αν καί πῶς οἱ δομές [Λα] καί [Τ] συσχετίζονται, εἴτε ώστε οἱ στατικές λειτουργικές σχέσεις νά μεταφράζονται σέ στατικές λειτουργικο-χωρικές.

"Αν έξετάσουμε τή δυναμική λειτουργικο-χωρική αποψη, τότε ή δομή [Λα] μετά τήν προβολή της μεταφράζεται σέ μιά δυναμική λειτουργικο-χωρική δομή [Ρ] διπού οἱ καθορισμένες σχέσεις τῶν λειτουργιῶν στή [Λα] άπό τόν τρόπο παραγωγῆς καθορίζουν καί τίς νομοτέλειες τῆς δομῆς [Ρ]. Η δομή αύτή, πού περιλαμβάνει τίς χωρικές (δυναμικές) σχέσεις τῶν λειτουργιῶν τῆς [Τ], έκφραζεται μέ τίς ροές τῶν άτόμων μεταξύ τῶν λειτουργιῶν. Είναι προφανής ή δυσκολία μετρήσεων τῶν ροῶν αύτῶν. Αντίθετα, τό πρόβλημα έπιλύεται εύχερέστερα μέ τή μέτρηση τῆς μεταβλητῆς τῆς "χωρικής άπόστασης" άπό τήν τοπολογική δομή [Τ] μέσο τῶν χωρικο-τοπολογικῶν διαγραμμάτων. Τήν προσέγγιση αύτή έπιλέξαμε κατά τήν έφαρμογή (ΕΒ3).

Άπό τά παραπάνω προκύπτει τό έξης διάγραμμα:

Β.π(ν.7*.Διάγραμμα κοινωνικής δομής καί λειτουργικοῦ χώρου
της παραγωγικής κοινωνίας στην Ελλάδα. Οι λογικές πόλεις καταγράφεται με ορθή γραφή, ενώ τα συγχρόνως συντεταγμένα σημεία στην αρχική παραγωγική δομή, με ημιορθή γραφή.

Πηγή: Α.-Φ.Λαγόπουλος, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αναδημ. έτος 1977-78.

Από τίς ένδείξεις πού έχουμε προκύπτει ότι, έφόσον ο βαθμός άναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων δέν εἶναι πολύ ύψηλός (χαμηλή τεχνολογία), οἱ στατικές λειτουργικές συγγένειες τῶν λειτουργιῶν [Λα] μεταφράζονται σὲ στατικές λειτουργικο-χωρικές συγγένειες [Τ], έπηρεασμένες βέβαια άνάλογα ἀπό τό θέρμαντο δίκτυο καί τό έδαφος. "Οσο άναπτύσσεται ἡ τεχνολογία στίς παραγωγικές δυνάμεις καί αὔξανεται ἡ άντιφαση μέ τίς παραγωγικές σχέσεις, τότε ἡ δομή [Λα] ύποθέτουμε ότι μεταφράζεται στή [P] κατά χωρο-χρονικές συγγένειες, γιατί στίς ροές ύπεισέρχεται καί ἡ παράμετρος τοῦ χρόνου t , πού άλλοιώνει τή χωρική ἀπόσταση.

Βγ3. Θεωρητική έπίλυση τοῦ συσχετισμοῦ τῆς στατικής λειτουργικής δομῆς [Λα] καί τῆς στατικής λειτουργικο-χωρικής δομῆς [Τ]

Βγ31. Εισαγωγή - Όρισμοί

Ο οίκισμός εἶναι μία δομή, έφόσον οικανοποιεῖ τά ικ-

τήρια βάση τῶν ὅποίων ἔνα σύνολο εἶναι μιά δομή¹². Τά κριτήρια αύτά εἶναι ἡ ὀλότητα, τό μετατρέψιμο καί ἡ αὐτορρύθμιση.

‘Ο οίκισμός ὡς δομή¹³, ἀποτελεῖ ἔνα πολύπλοκο σύστημα πολεολογικῶν λειτουργιῶν πού συνδέονται μέ τό κυκλοφοριακό δίκτυο ἀτόμων καί ἀγαθῶν, τό ὅποιο θεωρεῖται καί τό σημαντικότερο γιά τήν Πολεολογία ἀπό τά ἄλλα δίκτυα ἐπικοινωνίας. Τό γεωμετρικό αύτό δίκτυο ὑπόκειται σέ τοπολογική ἔρευνα, καί ἡ χωροθέτησή του ἐπιβάλλει δεσμεύσεις στή χωροθέτηση τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν. Αύτό ἴσχυει καί ἀντίθετα. ‘Η πολεολογική λειτουργία θεωρεῖται τό ἀποτέλεσμα ἐνός συγκεκριμένου οίκονομικοῦ σχηματισμοῦ, πού ἔμπειριέχει ἐσωτερικό καί ἔξωτερικό δυναμισμό. Αύτή παρουσιάζει ἔξι χαρακτηριστικά¹⁴. Μιά πρώτη ταξινόμηση¹⁵ τῶν κατηγοριῶν τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν καί τῶν μοναδιαίων στοιχείων τους στούς σύγχρονους οίκισμούς ἔχει πραγματοποιηθεῖ καί γίνεται χρήση της κατά τή μελέτη αύτή. ‘Η θέση, ἡ ὁργάνωση, τό μέγεθος, τό εἶδος καί ἡ ποιότητα μιᾶς μοναδιαίας πολεολογικῆς λειτουργίας καθορίζουν τό βαθμό τῆς ἔλεως ἢ ἀπώσεως πού ἔξασκει αύτή στά δίκτυα τοῦ οίκισμοῦ καί στίς ἄλλες λειτουργίες του, καθώς καί τό βαθμό ἱκανότητάς της γιά τήν τροφοδότησή τους. Εἶναι δυνατό νά βρεθοῦν συγγενεῖς λειτουργίες καί νά μελετηθοῦν οἱ δομικοί νόμοι συγκεντρώσεώς τους. Αύτή ἡ τοπολογική προσέγγιση στή Πολεοδομία προϋποθέτει τή θεώρηση τῆς πολεολογικῆς λειτουργίας ὡς “σημείου”, δέν ἐπιλύει δῆμως τό πρόβλημα τῆς χωροθετήσεως τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν.

Βγ32. Οἱ μεταβλητές πού χρησιμοποιοῦνται καί οἱ σχέσεις τους

‘Αναφέρθηκε ἡδη ὅτι τό σύνολο τῶν λειτουργικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν πού ἀποτελοῦν τήν καθορισμένη στα-

τική λειτουργική δομή [Λα] διερευνῶνται σχετικά μέ τίς συγγένειες τῶν λειτουργιῶν μεταξύ τους μέ βάση τρεῖς λογικές κατηγορίες. Οι λογικές αύτές κατηγορίες μέ τίς ὅποιες διερευνῶνται οι στατικές λειτουργικές σχέσεις¹⁶ τῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν εἶναι:

- α. Κατηγορία λειτουργιῶν πού εἶναι συγγενεῖς μεταξύ τους (ἐλικόμενες λειτουργίες).
- Η σχέση τους χαρακτηρίζεται μέ τό (+).
- β. Κατηγορία λειτουργιῶν πού εἶναι ούδέτερες μεταξύ τους (ούδέτερες λειτουργίες).
- Η σχέση τους χαρακτηρίζεται μέ τό (0).
- γ. Κατηγορία λειτουργιῶν πού ἀπωθοῦνται μεταξύ τους (ἀπωθούμενες λειτουργίες).
- Η σχέση τους χαρακτηρίζεται μέ τό (-).

Μεθοδολογικά, εἶναι δυνατό νά χρησιμοποιήσουμε ποσοτικές διαβαθμίσεις στό ἔσωτερινό τῆς κατηγορίας (α καί γ), για τό λεπτομερέστερο χαρακτηρισμό τῶν λειτουργικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν (π.χ. μικρή συγγένεια +, μεγάλη συγγένεια ++).

Οι λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν πού εἴδαμε παραπάνω οἱ ὅποιες ἀποτελοῦν τή δομή [Λα] δέ μεταβάλλουν τά πολεολογικά χαρακτηριστικά τους ὅταν ἀρθρώνεται ἡ δομή [Λα] μέ τό γεωγραφικό χῶρο καί παρεμβάλλεται ἡ μεταβλητή τῆς "χωρικῆς ἀπόστασης", ἐφόσον φυσικά διατηρεῖται σταθερό τό κοινωνικό πλαίσιο τῶν λειτουργιῶν. · Η χωρική σχέση¹⁷ τῶν λειτουργιῶν στό γεωγραφικό χῶρο ὁφείλεται στούς ἐξῆς παράγοντες:

- I. Στά χαρακτηριστικά τοῦ γενικοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου τῶν λειτουργιῶν.
- II. Στά πολεολογικά χαρακτηριστικά τῶν λειτουργιῶν, πού εἶναι:

α_1 . Ἡ σχέση τῶν λειτουργιῶν μεταξύ τους, ἀπό τὴν στατική λειτουργική ἄποψη.

α_2 . Ἡ φύση καθετοῦ λειτουργίας, δηλαδὴ τὸ εἶδος καὶ τὰ χαρακτηριστικά της.

β_1 . Ἡ σχέση τῶν λειτουργιῶν μεταξύ τους, ἀπό τὴν ἄποψη τῆς λειτουργίας τῆς λειτουργίας (δυναμική λειτουργική ἄποψη).

Αὕτη ἡ σχέση προκύπτει ἀπό τὴν σχέση α_1 καὶ διατυπώνεται μὲν τὴν ἀποτύπωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετακινούμενων ἀτόμων για καθετοῦ λειτουργίας λειτουργιῶν.

β_2 . Τὰ κυκλώματα τῶν λειτουργιῶν (ζῶνες λειτουργιῶν) πού ναθορίζουν τὰ μετακινούμενα ἀτομα ἀνάλογα μὲν τὴν σειρά ἐπίσκεψής τους σ' αὐτές τίς λειτουργίες (διαπραγματεύοντας β_2 ἀποτελεῖ εἰδική μορφή τοῦ β_1).

Μιά λεπτομερέστερη προσέγγιση στίς μεταβλητές α_1 ὡς β_2 δείχνει ὅτι ἡ μεταξύ τους ἔξαρτηση γίνεται κατά τὸ σχῆμα $\alpha_2 \leftarrow \boxed{\alpha_1} \rightarrow \beta_1 \rightarrow \beta_2$. Ἀπό τὸ σχῆμα αὐτό προκύπτει ὅτι οἱ βασικές μεταβλητές πού ναθορίζουν τελικά τίς λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν εἶναι:

α_2 = φύση καθετοῦ λειτουργίας (εἶδος καὶ χαρακτηριστικά)

β_1 = συχνότητα ροῆς ἀτόμων για καθετοῦ λειτουργίας, ἐφόσον διατηροῦν τὰ πολεολογικά χαρακτηριστικά τους καὶ πρὸν πρὸβληθοῦν στό γεωγραφικό χῶρο. Ἐξάλλου ἡ βασική μεταβλητή α_1 πού ἀναφέρεται στίς στατικές λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν συνδέεται προφανῶς ἀμεσα, μέντοι ἔξαιρεση τίς προχωρημένες φάσεις τῆς κεφαλαιοκρατίας, μέ τὴν στατική λειτουργικο-χωρική ἢ τοπολογική δομή [Τ] πού περιέχει τὴν μεταβλητή "χωρική ἀπόσταση".

"Ἄρα, για νά μπορέσουμε νά δείξουμε ὅτι οἱ λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν ναθορίζουν βασικά καὶ τίς

χωροθετικές τους σχέσεις πρέπει νά έκφρασουμε μέ κοινή μεταβλητή από τή μιά τίς μεταβλητές α_2 καί β_1 καί από τήν άλλη τή "χωρική άπόσταση" (δ).

Βγ33. Διατύπωση μεθοδολογίας τής σχέσεως τῶν δομῶν [Λα] καί [Τ]

·Η μεθοδολογία¹⁸ αύτή διατυπώθηκε γιά τό κέντρο τοῦ οίκισμοῦ, ὅπου ἔχουμε αίχμη συγκέντρωσης κεντρικῶν πολεολογικῶν λειτουργιῶν¹⁹. "Αν καί θεωροῦμε κεντρική λειτουργία κάθε άλλη λειτουργία ἐκτός από τήν κατοικία, ἔξαιτίας τοῦ μικροῦ μεγέθους τῶν ἔξεταζόμενων 20 οίκισμῶν, ἐμφανίζεται καί ἡ λειτουργία τῆς κατοικίας. Θεωροῦμε ὅτι τό σύνολο (λ_n) τῶν λειτουργιῶν πού ἐμφανίζονται $\lambda_1, \lambda_2 \dots \lambda_n$, συμβολίζεται μέ βάση είδικούς πίνακες καί κάθε μιά από τίς λειτουργίες ἔχει θεωρητικό σημεῖο ἐφαρμογῆς τό κέντρο βάρους τοῦ κελύφους πού τή φέρει.

"Αν θέλουμε νά άπειπονίσουμε τή λειτουργική δομή [Λα] τῶν λ_n λειτουργιῶν θά πρέπει νά διερευνήσουμε τίς στατικές λειτουργικές σχέσεις τους μέ βάση τίς λογικές κατηγορίες πού εἶδαμε (Βγ32). ·Η λογική αύτή κατηγοριοποίηση θά γίνει μέ βάση τίς δύο μεταβλητές οἱ ὅποιες καθορίζουν τίς λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν καί εἶναι:

(α_2) φύση κάθε λειτουργίας, πού καλοῦμε (X)

(β_1) συχνότητα ροῆς άτόμων γιά κάθε ζεῦγος λειτουργιῶν, δηλ. οἱ σχέσεις συγγένειας τῶν λειτουργιῶν (Λα), πού καλοῦμε (Ψ).

"Αν καί αύτό ἀποτελεῖ πρωθύστερο μεθοδολογικό σχῆμα μέ βάση τίς προηγούμενες θεωρητικές μας θέσεις, παρ' ὅλα αύτά εἶναι ἀπαραίτητο γιά τή διατύπωση τῆς δομῆς [Λα] πού φέρει κοινά πολεολογικά χαρακτηριστικά μέ τήν [Τ], μιά καί

άρθρώνεται μάτιτην μέσο τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου. Ή έπι πλέον δυσκολία γιά τή μέτρηση τῶν μεταβλητῶν X καί Ψ εἶναι ἡ ἔλλειψη στατιστικῶν στοιχείων, ἐνῷ ἡ δεδομένη εύκολία εἶναι τά γνωστά χαρακτηριστικά τοῦ γενικοῦ κοινωνικοῦ πλαισίου τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν.

Τά παραπάνω μᾶς ἐπιτρέπουν νά προτείνουμε τά μητρῶα B.πίν.

$8_{1,2}$.

B.πίν.8₁. Σχέση τῶν λειτουργιῶν ως πρός τό εἶδος τῆς λειτουργίας

B.πίν.8₂. Σχέση τῶν λειτουργιῶν ως πρός τή συχνότητα ροῆς ἀτόμων (γιά κάθε ζεῦγος λειτουργιῶν)

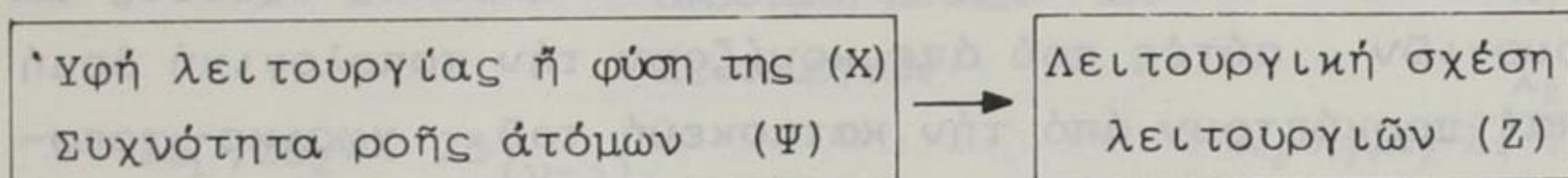
	$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_v$
λ_1	x_1
λ_2	x_2
.	.
.	.
λ_v	x_v

	$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_v$
λ_1	Ψ_1
λ_2	Ψ_2
.	.
λ_v	Ψ_v

ὅπου οἱ μεταβλητές $X_1, \dots, X_v$ καί $\Psi_1, \dots, \Psi_v$ ἀντίστοιχα μᾶς περιγράφουν ἀπό τή μιά τό βαθμό ἔλξεως ἢ ἀπώσεως ως πρός τό εἶδος τῆς κάθε λειτουργίας ($\lambda_1, \dots, \lambda_v$) καί ἀπό τήν ἄλλη τή συχνότητα ροῆς ἀτόμων ἀπό τήν κάθε λειτουργία ($\lambda_1, \dots, \lambda_v$) πρός ὅλες τίς ἄλλες.

Τά δύο αύτά κριτήρια τῶν λειτουργικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν μπορεῖ νά συνοψιστοῦν σέ κοινό μητρώο, ἐφόσον ἀπό τήν πραγματικότητα γνωρίζουμε ὅτι ἐμπειρικά τουλάχιστο συμπίπτουν (τό δεύτερο εἶναι ἴσχυρότερο ἀπό τό πρῶτο). Οἱ μεταβλητές τοῦ σχηματιζόμενου νέου μητρώου θά περιγράφουν τή λειτουργική σχέση τῶν λειτουργιῶν. "Ετσι, θά

έχουμε διαδοχικά τή σχέση:

καθώς και τόν Β.πέν.9., μητρώο τῶν λειτουργιῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν, ὅπου:

$$Z_1 = \frac{X_1}{\Psi_1}$$

אם $X_1 = \Psi_1 = T$, τότε $Z_1 = T$

אם $X_1 \neq \Psi_1$, τότε $Z_1 = \Psi_1$

(γιατί θεωρεῖται ή συχνότητα ροής άτόμων (σχυρότερο αριτήριο)

Β.πέν.9. Λειτουργική σχέση λειτουργιῶν

ή στατική λειτουργική δομή [Λα]

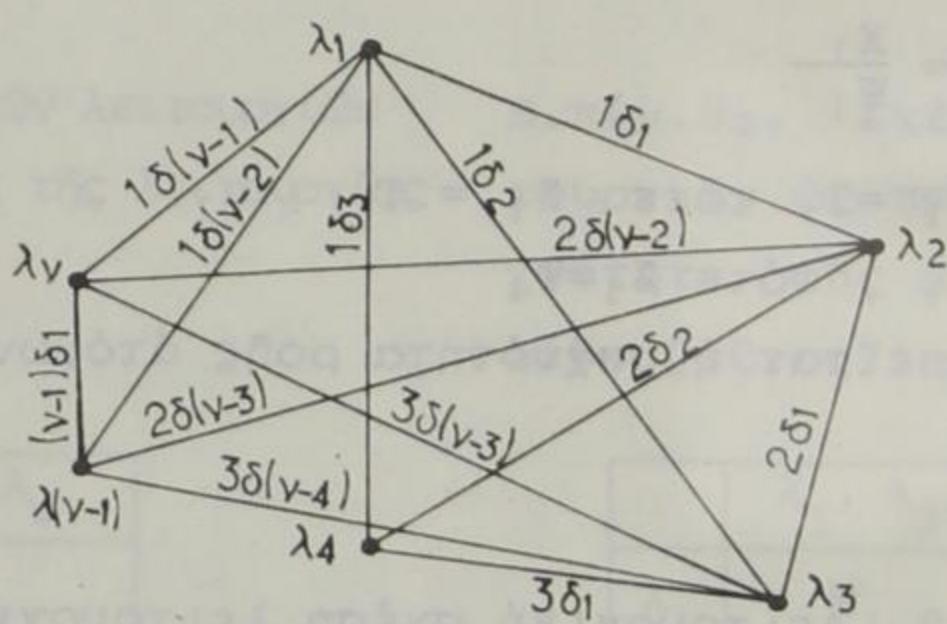
	$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_v$
λ_1	Z_1
λ_2	Z_2
.	.
.	.
λ_v	Z_v

• Από τή λειτουργική σχέση τῶν λειτουργιῶν προκύπτει και τό τοπολογικό διάγραμμα τῶν λειτουργιῶν, πού μᾶς ἀπεικονίζει τίς ὄμάδες τῶν συγγενῶν λειτουργιῶν. Στό μητρώο Β.πέν.9. δέν ὑπεισέρχεται ή χωρική διάσταση (δηλ. ή

χωρική άπόσταση) τῶν λειτουργιῶν.

Θεωροῦμε τίς στατικές λειτουργικο-χωρικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν, αύτές πού άπεικονίζουν τὴν τοπολογική δομή [T] καὶ προκύπτουν ἀπό τὴν κατασκευή τοῦ χωρικο-τοπολογικοῦ διαγράμματος B.πίν.10.

B.πίν.10. Χωρικο-τοπολογικό διάγραμμα λειτουργιῶν

Οπου $\lambda_1 \dots \lambda_n$ ἡ προβολή τῆς οἰκίας στό γεωγραφικό χῶρο μέ σημεῖο ἔφαρμογῆς τό κέντρο βάρους τοῦ οἰκολύφους πού τή φέρει, καὶ $1\delta_1, 1\delta_2, \dots, 1\delta(n-1)$ οἱ χωρικές άποστάσεις τῶν λειτουργιῶν πού μπορεῖ νά μετρηθοῦν σέ ἀποτυπωμένο πολεοδομικό χάρτη τοῦ κέντρου. Τό σύνολο τῶν διαπιστωνόμενων χωρικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν ἀνά δύο, φαίνεται στό B.πίν.11.

B.πίν.11. Σύνολο στατικῶν λειτουργικο-χωρικῶν σχέσεων λειτουργιῶν

$\lambda_1 - \lambda_2 = 1\delta_1$	$\lambda_2 - \lambda_3 = 2\delta_1$	$\lambda_{(n-1)} - \lambda_n = (n-1)\delta_1$
$-\lambda_3 = 1\delta_2$	$-\lambda_4 = 2\delta_2$	$\vdots$
$-\lambda_n = 1\delta_{(n-1)}$	$-\lambda_{(n-2)} = 2\delta_{(n-2)}$	

οπου $\delta_1, \delta_2 \dots \delta_{(v-1)}$ ή αντίστοιχη χωρινή $\lambda_1 - \lambda_2, \lambda_1 - \lambda_3, \dots$
 $\lambda_{(v-1)} - \lambda_v$
 $\delta_1, \delta_2 \dots \delta_{(v-2)}$ ή $\lambda_2 - \lambda_3, \lambda_2 - \lambda_4, \dots$
 $\dots \dots \dots \quad (v-1)\delta_1 \quad "$ $\lambda_{(v-1)} - \lambda_v$

Από τίς διαπιστωνόμενες χωρικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν μποροῦμε νά κατασκευάσουμε τό μητρώο Β.πίν.12, πού περιγράφει τή χωρική σχέση τῶν λειτουργιῶν.

Β.πέντε:12.Μητρώο χωρικῶν σχέσεων

λειτουργιῶν ἢ στατική
λειτουργικο-χωρική δο-
μή [T]

	$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_v$
λ_1	δ_1
λ_2	δ_2
.	.
.	.
.	.
λ_v	δ_v

ὅπου $\delta_1, \delta_2 \dots \delta_v$ σύνολο διαπι-
στωνόμενων σχέσεων άνά δυό τοῦ
τύπου

$$(1\delta_1 \dots 1\delta_{(v-1)}) (2\delta_1 \dots 2\delta_{(v-2)}) \dots \\ \dots ((v-1)\delta_1)$$

Στό μητρώο B.πίν.12. υπεισέρχεται ως παράμετρος ή χωρική διάσταση (χωρική άπόσταση δ), και συνεπώς άποτελεῖ άπει- κόνιση τῆς στατικῆς λειτουργικο-χωρικῆς δομῆς [Τ].

·Ως έδω διαπιστώσαμε άπό τή μιά τό σύνολο τῶν στατι-
κῶν λειτουργικῶν σχέσεων τῶν λειτουργιῶν καί άπό τήν ἄλ-

λη τό σύνολο τῶν χωρινῶν ἢ στατικῶν λειτουργικο-χωρινῶν τους σχέσεων. "Ετσι, οἱ ἀπεικονιζόμενες δομές [Λα] καὶ [Τ] εἶναι συγκρίσιμες γιά τούς ἐξῆς λόγους:

1. "Εχουν μεγάλες δύμοιότητες (π.χ. κοινές λειτουργίες, κοινό μητρώο, συγγενεῖς μεταβλητές, κοινό τρόπο παραγωγῆς κτλ.)
2. Από τίς χρησιμοποιούμενες μεταβλητές τους προκύπτει ότι οἱ λειτουργικές σχέσεις τῶν λειτουργιῶν καθορίζουν καὶ τίς χωροθετικές τους σχέσεις.

Τά παραπάνω μᾶς ἔπιτρέπουν νά τίς ἀπεικονίσουμε καὶ νά τίς συγκρίνουμε σέ κοινό μητρώο πού θά περιλαμβάνει:

τή λειτουργική σχέση
τῶν λειτουργιῶν καὶ τή

ἢ δομή [Λα]

χωρική σχέση
τῶν λειτουργιῶν
ἢ δομή [Τ]

καὶ θά εἶναι τῆς μορφῆς ὅπου ὁ ἀριθμητής: $Z_1 = \frac{X_1}{\Psi_1}$

καὶ ὁ παρονομαστής:

$$\delta_1 \{ (1\delta_1 \dots 1\delta_{N-1}) \}$$

$$\delta_2 \{ (2\delta_1 \dots 2\delta_{N-2}) \}$$

.

.

.

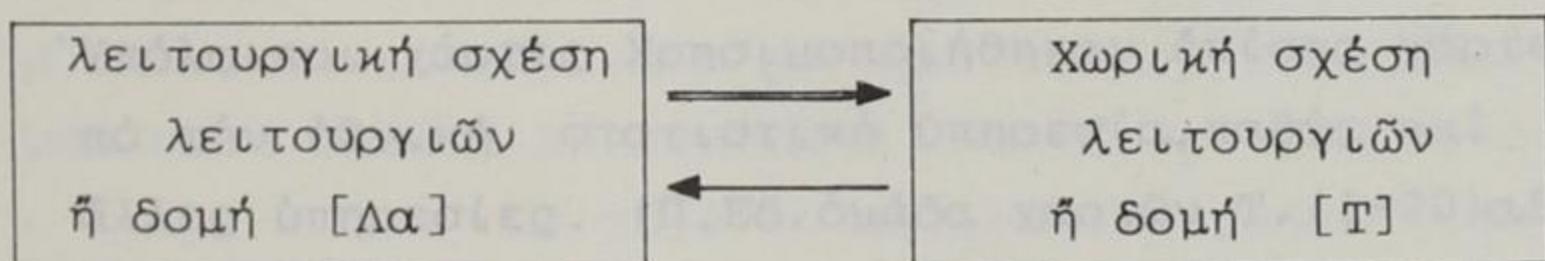
$$\delta_N \{ (N-1)\delta_1 \}$$

Β.πίν.13. Τελικό μητρώο λειτουργιῶν ήαί χωρικῶν σχέσεων λειτουργιῶν

	$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_v$
λ_1	z_1 / δ_1
λ_2	z_2 / δ_2
.	.
.	.
λ_v	z_v / δ_v

ή συσχετισμός τῶν δομῶν [Λα] ήαί [Τ]

Στό μητρώο Β.πίν.13. ύπεισέρχεται ώς παράμετρος ήαί η χωρική διάσταση (δ). "Ετσι, βλέπουμε συμπερασματινά ὅτι η βασική συσχέτιση πού άποδείχτηκε τουλάχιστο θεωρητινά ήαί είναι:

μᾶς έπιτρέπει νά προχωρήσουμε στήν έφαρμογή αύτοῦ τοῦ σχήματος στούς 20 οίκισμούς μελέτης, για νά δοῦμε ἐπαληθεύεται ήαί στήν πράξη.

αποτελεσματικότητα της αναγνώσου και της αποτίναξης της.

Το θαυματικό δεν ποτέ ήταν το μεγαλύτερο επίτευγμα της Σημερινής Εποχής. Αλλά η σύγχρονη εποχή είναι η τελείωση της ιστορίας. Οι μεγάλες διαδικασίες που έγιναν στην παραγωγή φρούτων γίνονται σε όλη την Ευρώπη. Η παραγωγή φρούτων στην Ελλάδα ήταν το θέμα της απόβασης της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρώπη. Το θαυματικό δεν ήταν μόνο η αποτίναξη της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρώπη, αλλά η αποτίναξη της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρώπη.

Γ. ΠΗΓΕΣ

Γα. Χάρτες - Έρωτηματολόγια

Τά βασικά δεδομένα δύο στηρίχτηκε αύτή ή έρευνα, συγκεντρώθηκαν έπι τόπου από τόν γράφοντα. Είδικότερα έχουμε νά παρατηρήσουμε τά έξης σχετικά μάυτά:

1. **Χάρτες.** Τό καλοκαίρι του 1974 άποτυπώθηκαν άρχιτεκτονικά καί κατόπιν σχεδιάστηκαν μέ αλίμανα 1:500 τά κέντρα τῶν 20 οίκισμῶν μελέτης. Καταγράφηκαν έπισης πιστά οι πολεολογικές λειτουργίες τοῦ κάθε κέντρου εἶτε καλύπτονταν από τό αύτό κέλυφος εἶτε δχι (Π.ΕΒ. δημάδα χαρτῶν Κ. (1-20) σ.531).

2. **Υπόλοιποι χάρτες.** Χρησιμοποιήθηκαν έπισης χάρτες από τήν έθνική στατιστική υπηρεσία, καθώς καί από άλλες υπηρεσίες. (Π.Εδ. δημάδα χαρτῶν Τ. (1-20) σ.579).

2. **Έρωτηματολόγια¹.** Μάυτά διερευνήθηκαν γενικά άλλα καί είδικότερα θέματα πού άναφέρονται στήν κοινωνική δημάδα τῶν οίκισμῶν μελέτης.

"Ετσι, σ'ένα γενικό έπιπεδο προσέγγισης πήραμε πληροφορίες δύον άφορά τίς παραγωγικές δυνάμεις καί σχέσεις, τά κοινωνικά χαρακτηριστικά τῶν κατοίκων (π.χ. οίκονομη συμπεριφορά, μορφωτικό έπιπεδο κτλ.), καθώς καί τά δημογραφικά χαρακτηριστικά τους.

Σέ είδινότερο έπίπεδο προσέγγισης διερευνήσαμε τίς κοινωνικές τους σχέσεις, τή χρήση τοῦ οίκισμοῦ καί τήν άντιληψη πού ᾔχουν γιά τή διάρθρωσή του. Ό τύπος τῶν σχετικῶν έρωτήσεων φαίνεται στό σχετικό ύπόδειγμα πού παραθέτουμε (Γ.πίν.1).

Τρόπος διεξαγωγῆς τῆς έρευνας. Η δειγματοληψία αναφέρεται περίπου στά 3,9% τοῦ συνολικοῦ πραγματικοῦ πληθυσμοῦ 1971 καί πραγματοποιήθηκε σέ δύο φάσεις.

α' φάση: Τό πάσχα τοῦ 1975 μέ βάση τό ύπόδειγμα (Γ.πίν.1) ό γράφων συμπλήρωσε υστερα άπό προσωπικές συνεντεύξεις έρωτηματολόγια σέ τρεῖς άπό τούς οίκισμούς μελέτης (τή Μόλιστα, τό Γαναδιό καί τό Μοναστήρι). Κατά τήν έπεξεργασία αύτῶν τῶν δειγμάτων παρατηρήθηκε ότι οἱ άπαντήσεις άκολουθούσαν κάποια όμοιομορφία πού έξαρτιόταν άπό τό φύλο καί πιθανῶς έπηρεαζόταν άπό τό μέγεθος τοῦ οίκισμοῦ.

β' φάση: Τό καλοκαίρι τοῦ 1975 στάλθηκαν, άπό τήν "Εδρα Πολεοδομίας Β' τοῦ Α.Π.Θ. μέ σχετικό έγγραφο, έρωτηματολόγια τοῦ ίδιου τύπου σέ όλες τίς ύπόλοιπες κοινότητες τῆς περιοχῆς μελέτης. Απ' αύτές μᾶς έπέστρεψαν διαφορετικό άριθμό συμπληρωμένων έρωτηματολογίων οἱ έξης 12:

·Αγία Βαρβάρα, ·Αγία Παρασκευή, ·Ασημοχώριο, Βούρμπιανη, Γοργοπόταμος, ·Ελεύθερο, Καστανέα, Νικάνω, Πάδες, Πουρνιά, Πυρσόγιαννη, Πύργος. (Μέ τήν εύκαιρία αύτή θά θέλαμε νά εύχαριστήσουμε καί τούς πρόεδρους τῶν παραπάνω κοινοτήτων γιά τή συμβολή τους σ' αύτή τήν έρευνα). Στή φάση αύτή παρατηρήθηκε - εύτυχῶς έντοπισμένα- τό φαινόμενο, δρισμένες έρωτήσεις νά μή γίνονται άντιληπτές καί νά μένουν άναπάντητες. Αύτό άλλοιώνει λίγο τά τελικά συμπερά-

σματα και πρέπει νά τό έχουμε ύπόψη μας.

Σημείωση. Άπο τή συνολική έπεξεργασία τῶν έρωτηματολογίων φάνηκε ότι οι άπαντήσεις διαφοροποιοῦνται σημαντικά άνάλογα μέ τό φύλο τοῦ άτόμου και τό χωρικό μέγεθος τοῦ οίκισμοῦ.

Γιά νά έλέγξουμε τήν έπίδραση τῶν μεταβλητῶν φύλο-μέγεθος κατά τήν κοινωνική και σημειωτική θεώρηση τοῦ συστήματος (Εδ), έπιλέξαμε γιά άναλυτικότερα ποιοτικά και ποσοτικά συμπεράσματα έξι οίκισμούς άπό τούς δύο οίκισμα τρεῖς έχουν μικρό χωρικό μέγεθος και οι άλλοι τρεῖς μεγάλο, άπό τό σύνολο τῶν προηγουμένων.

Γ.πίν.1. Έρωτηματολόγιο πού χρησιμοποιήθηκε

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ

ήμερομηνία.....

χωριό γειτονιά

φύλο ήλινία έπαγγελμα

γραμματικές γνώσεις.....

1. Μέ τό έτησιο είσόδημά σου ζεῖς ανετα;.....
2. Πόσα στρέμματα χωράφια ἔχεις περίπου;.....
3. Τί ναλλιεργεῖς (ἢ ναλλιεργοῦσες) σ' αύτά;.....
4. Είσαι εύχαριστημένος άπό τήν άπόδοση τοῦ χωραφιοῦ σου
.....
5. Πῶς διαθέτεις τά προϊόντα τῆς παραγωγῆς σου;.....
6. Πόσοι ανθρωποι δουλεύουν ἐκτός άπό σένα στά χωράφια
σου; .....
7. Δουλεύεις σέ εένα χωράφια; a. στό χωριό σου;
β. άλλοῦ πουθενά;.....
8. Δουλεύεις καί σέ αλλη δουλειά ἐκτός άπό τήν κανονική
καί σέ ποιά;.....
9. Σέ βοηθᾶ οίκονομινά κανένας συγγενής σου άπό τό έξωτε-
ρινό; ποῦ βρίσκεται αύτός;.....
10. Τά χωράφια σου είναι μαζεμένα (σέ ποιό σημεῖο τοῦ δ-
ρίζοντα π.χ. άνατολή, δύση) ή διασκορπισμένα έδῶ καί
έκεῖ; (πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις) .....
- 11.Πόσα άτομα τῆς οίκογένειάς σου μένουν μόνιμα μαζί σου;
.....'Ανάφερε τίς ήλικίες τους μόνο.....
- 12.Σέ ποιά τοποθεσία κατοικοῦν οἱ φίλοι σου ή συγγενεῖς
πού έπισκέπτεσαι τακτικά;
a. στό χωριό σου;.....
β. σέ άλλο χωριό ή πόλη;.....
- 13.Ποῦ σ' άρέσει νά κάθεσαι γιά νά περάσεις τήν ώρα σου;
a. στήν αύλη;β. στήν αύλόπορτα;γ.στό "Μεσοχώρι";δ. άλλο
πουθενά;

1. τό καλοκαίρι.....
2. τό χειμώνα.....
14. Τί δουλειά ἔκανε ἡ μάνα σου στό σπίτι; .....
15. Τί δουλειές ἔκανε ὁ πατέρας σου στό σπίτι; .....
16. Στό χωριό σου οἱ πλούσιοι ἦταν περισσότεροι ἢ οἱ φτωχοί; .....
17. Ποιά Ἠταν ἡ σχέση μεταξύ πλουσίων ιαί φτωχῶν; .....
18. Γιά ποιό λόγο μένεις στό χωριό σου; .....
19. Στό χωριό πού κατοικεῖς γεννήθηκες, ἢ ἥρθες ἀπ' ἄλλο χωριό; (έσώγαμπρος ἢ νύφη) .....
20. Μιλᾶς ιαμιά ἄλλη γλώσσα ἐκτός ἀπό τή μητρική σου, ιαί ποιά; .....
21. Στό "Μεσοχώρι" ιάθε πότε κατεβαίνεις; ιαί γιατί; (π.χ. γιά ψυχαγωγία; γιά νά προμηθευτεῖς τίποτε ἀπό τά μπακάλινα;) .....
22. "Οταν κατεβαίνεις στό "Μεσοχώρι", περνᾶς ἀπό τόν ίδιο δρόμο ἢ ἄλλαζεις συχνά; .....
23. Πῶς περνᾶς τήν ώρα σου, ὅταν δέν ἔχεις δουλειά; .....
24. Σέ ποιά πόλη πηγαίνεις συχνότερα; (ιάθε πότε;). Τί ψωνίζεις ἀπό κεῦ χοντρικά ιαί λιανικά; .....
25. Ποιά εἶναι ἡ συνοικία σου; .....
26. Ἡ συνοικία σου χωρίζεται σέ "γειτονιές"; ποιά εἶναι τά όνδματά τους; .....
27. Ποιά εἶναι ἡ παλαιότερη "γειτονιά" στό χωριό σου; ...
28. Ποιό εἶναι τό κέντρο τῆς παλαιότερης "γειτονιᾶς"; ...
29. Πόσα σπίτια ἔχει ἡ "γειτονιά σου"; .....
30. Πῶς ξεχωρίζεις τή "γειτονιά σου" ἀπό τίς ἄλλες; (π.χ. ἀπό σπίτια, ἀπό συγγένειες) .....
31. Μέ τί προτιμᾶς νά ἀσχολεῖσαι, μέ τή γεωργία, κτηνοτροφία, ἢ τίποτε ἄλλο; .....
32. Σέ ποιό πράγμα τοῦ σπιτιοῦ σου δίνεις μεγαλύτερη σημασία; (π.χ. ιῆπο, αύλή, άντικείμενο ιτλ.) .....

33. Ποιό πράγμα στό χωριό, σου προκαλεῖ έντύπωση; (π.χ. κωδωνοστάσιο, έκκλησία, σπίτι, καλντερίμι ή τλ.) .....
34. Οι άλλες γειτονιές στό χωριό σου είναι μακριά ή κοντά στή δική σου; .....
35. Τό "Μεσοχώρι" είναι μακριά ή κοντά στό σπίτι σου; ....

Δ. πίν. 1

Δ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΗΠΕΙΡΟΥ

Δα. Αρχαία περίοδος (5ος αι. π.Χ.-333 μ.Χ.)

Δα1. Αρχαία χρόνια (5ος αι. π.Χ.-167 π.Χ.)

Δα11. Βασικά ιστορικά σημεῖα περιόδου¹

2500-2000 π.Χ. Έγκατάσταση Ινδοευρωπαϊκῶν φύλων στήν περιοχή τῆς Μακεδονίας, στά βόρεια τοῦ Ολύμπου. Διαμόρφωση τῶν ἐλληνικῶν φύλων καί τῶν διαλέκτων τους² ("Ιωνες-Αχαιοί - Δωριεῖς").

Β' χιλιετία π.Χ. Κάθοδος τῶν νοτιότερων τμημάτων τῶν Ινδοευρωπαϊκῶν φύλων πρός τήν κεντρική Ελλάδα, ἐνώ ἔνα τμῆμα Δωριέων γύρω στό 12ο αι. π.Χ. δρασκελίζει τήν Πίνδο. Τότε σημειώνεται, σύμφωνα μέ γρα - πτή παράδοση, ἡ έγκατάσταση τῶν Μολοσσῶν³ ἀπό τή δυτική Μακεδονία (Μπουμπούστι Καστοριᾶς) στήν κεντρική Ηπειρο, καθώς καί ἡ έγκατάσταση τῶν ἄλλων Δωρικῶν φύλων (π.χ. Ατιντάνες, Τάλαρες, Αθαμάνες κτλ.).

7ος αι. π.Χ. οι "Ελληνες ἔρχονται σέ στενότερη έπικοινω-